

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної

Кафедра дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«ТЕХНОЛОГІЯ «ЩОДЕННІ 5» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У 4 КЛАСІ»**

студентки 2 курсу АПДЗ групи
Освітньої програми: Початкова освіта. Дошкільна
освіта

Спеціальності: 013 Початкова освіта

Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка

Ступеня вищої освіти: бакалавр

Рішко Віталіни Михайлівни

Науковий керівник: канд. філол. наук,
доц. **Родюк Н.Ю.**

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	8
1.1. Дефінітивний аналіз понять «уміння», «читацькі уміння»	8
1.2. Історико-педагогічний аналіз питання формування читацьких умінь учнів початкової школи.	13
1.3. Психолого-педагогічні засади розвитку умінь учнів початкової школи сприймати та аналізувати художні твори.	17
1.4. Аналіз державних документів, програм та підручників з досліджуваної проблеми, досвіду роботи вчителів початкових класів.....	29
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ «ЩОДЕННІ 5»	36
2.1. Діагностика сформованості читацьких умінь учнів 4 класу	36
2.2. Використання технології «Щоденні 5» як ефективного засобу формування читацьких умінь	49
2.3. Впровадження системи методичних прийомів розвитку читацьких умінь молодших школярів за допомогою технології «Щоденні 5»	533
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	611
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні одним з ключових завдань Міністерства освіти і науки України залишається реформа української школи, що полягає у впровадженні концепції «Нова українська школа». Науковці та педагоги сподіваються, що саме це нове направлення на тотальні зміни в освіті повні припинити негативні тенденції та створити дійсно соціально доступну та згуртовану українську школу та державу, здатну до економічного розвитку та конкурентоспроможності на світовому рівні. Однією з основних цілей є створення школи, в якій буде приємно навчатися дітям різного віку і яка буде давати школярам не лише знання, а й уміння застосовувати їх у житті. До початку реформування системи української освіти почали готуватись ще 3 роки тому, коли був прийнятий новий «Закон про освіту», затверджений рішенням Колегії МОН України від 4 серпня 2017 р., і впроваджені ключові зміни в оновлених програмах початкової школи, які були запропоновані вчителями, батьками та науковцями під час відкритого обговорення на платформі EdEra. Графік впровадження реформи був оприлюднений у презентації до концепції Нової української школи (див. додаток А). Зараз реформа НУШ впроваджена у перших та других класах. Згідно з цим новим стандартом було розроблено типові навчальні програми, навчальні матеріали, підручники, які пройшли апробацію. Учителі, які беруть перші-другі класи, завершили підвищення кваліфікації вчителів (наказ МОНУ від 15.01.2018 р. №34 та №36) у дистанційній формі на платформі EdEra, на якій вони були ознайомлені з новим Державним стандартом початкової освіти та методиками компетентнісного навчання. Тобто наразі неабияка увага питанню формування основних ключових компетентностей, які було визначено як «ключові компетентності для навчання впродовж життя згідно з рекомендаціями 2018/0008 (NLE) Європейського Парламенту та Ради (ЄС)» (див. додаток Б). Читацька компетентність, безумовно, посідає чільне місце, хоча серед ключових компетентностей її й не зазначено. Знаходимо її в Державному стандарті

початкової освіти: «Метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [15]. Зі змісту тези випливає, що читацька компетентність у початковій школі трактується як ключова.

Сьогодні актуальною стає проблема розвитку читацької самостійності молодших школярів, оскільки саме рівень сформованості навичок самостійної роботи з книгою є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня. Зрозуміло, що неможливо сформувати читацьку компетентність без правильно організованої і серйозно поставленої роботи учнів з перших днів навчання з книгами із доступного кола читання, без виховання в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги та знаходити в ній щось цікаве для себе.

Завдання вчителя початкових класів – не лише навчити свідомо, правильно, виразно читати, розуміти, аналізувати твори, але і формувати у дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвивати мовлення учнів; формувати вміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного; розвивати творчу літературну діяльність школярів; формувати у них навички самостійної роботи з різними напрямками дитячих книжок; уміти шукати, відбирати інформацію для вирішення освітніх завдань. Здобувач освіти має взаємодіяти з іншими здобувачами та вчителями усно, сприймати і використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних жанрів, медіа текстах та використовувати її для збагачення свого досвіду; висловлювати почуття, ставлення та думки, взаємодіяти з іншими учасниками

освітнього процесу письмово та в режимі реального часу; дотримуватися норм української літературної мови; досліджувати мовлення для власної мовної творчості, спостерігати за мовними явищами, аналізувати їх [15].

У 2018 році Кабінет міністрів затвердив новий Державний стандарт початкової освіти. Саме за ним уже навчаються 1-2 класи. Учні 3-4 класів проходять навчання за попереднім Державним стандартом, розробленим у 2011 році.

Враховуючи зміни в Програмі літературного читання, які визначені в Державному стандарті початкової освіти [15], ідеї концепції «Нова українська школа» [42], основною метою вивчення курсу «Літературне читання» є розвиток учнів засобами читацької діяльності; формування читацької компетентності учнів початкових класів, яка є основною складовою частиною «комунікативної та пізнавальної компетентностей; ознайомлення учнів із дитячою літературою як мистецтвом слова; підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі» [2]. Головна увага також звертається на формування в учнів цікавості до читання, міцних навичок усвідомленого читання, удосконалення підготовки учнів початкової ланки до самостійного вибору і читання книг. Сьогодні вчителі початкової школи впроваджують у свою діяльність сучасні технології роботи зі учнями, які сприяють формуванню читацької компетентності. Спільним проектом МОН України та платформою EdEra презентовано одну з таких технологій, пропонуючи методичні рекомендації, як зацікавити дітей читанням та письмом. Зокрема, увага приділена новій технології – «Щоденні 5», або «Daily 5».

Багато десятиліть поспіль під час розвитку інноваційних технологій уміння швидко читати і засвоювати інформацію потребує набагато кращого вміння, оскільки з кожним роком обсяг інформації, необхідний для успішної подальшої діяльності, стрімко зростає. А це, своєю чергою, потребує збільшення темпу читання, швидкості розуміння і прийняття рішення. Тому читання має стати основою освіти і самоосвіти, неперервною навичкою освіти

людини протягом усього життя. Отже, найважливіше завдання школи першого ступеня є навчання дітей читанню.

Предметом багатьох досліджень є проблема формування навичок читання. Над нею працювали такі видатні психологи та педагоги: Д.Б.Ельконін, Л.С.Виготський, В.О.Сухомлинський, П.Ф.Каптерев, К.Д.Ушинський та інші. Питання формування читацьких умінь та навичок вивчали В.М.Зайцева, І.Т.Федоренко, Є.Г.Сарапулова, В.І.Кузнецова, в працях яких висвітлюються питання визначення основних методів організації дитячого читання і шляхів формування читацьких навичок в сучасній школі. Питання ролі читацьких навичок у навчанні школярів і засобів їх формування розкрито в педагогічних і психологічних дослідженнях, які здійснювали О.Я.Савченко, М.С.Вашуленко, І.П.Гудзик, Г.Я.Бабенко, Л.А.Свінкова, А.М.Алексюк, В.І.Лозова, А.І.Зільберштейн, Н.Ф.Скрипченко.

Але вивчивши традиційний досвід учителів, переконуємося у необхідності більш детального дослідження формування читацьких умінь та навичок учня початкової школи засобами технології «Щоденні 5». Таким чином, робимо висновок, що актуальність полягає не лише в недостатній теоретичній розробці визначеного питання, а й у терміновій практичній потребі, яка постала перед учителями-практиками в сучасних умовах реформування освіти.

Об'єкт дослідження – процес формування читацьких умінь учнів молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – шляхи формування читацьких умінь молодших школярів засобами технології «Щоденні 5».

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних прийомів формування читацьких умінь учнів початкової школи засобами технології «Щоденні 5».

Зазначена мета обумовлює такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури охарактеризувати основні поняття «уміння», «читацькі уміння» та історико-

педагогічний аналіз питання формування читацьких умінь учнів початкової школи.

2. Розкрити психолого-педагогічні засади формування читацьких умінь дітей молодшого шкільного віку.

3. Проаналізувати державні документи, програми та підручники, а також досвід вчителів початкової школи у формуванні читацьких умінь учнів початкової школи.

4. Провести діагностичне обстеження сформованості читацьких умінь учнів 4 класу у формі пілотажного дослідження.

5. Запропонувати систему методичних прийомів розвитку читацьких умінь учнів 4 класу за допомогою технології «Щоденні 5».

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань дослідження нами був використаний комплекс методів: теоретичні методи (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення та зіставлення психолого-педагогічних даних за темою дослідження); емпіричні методи: спостереження, бесіда, діагностичне обстеження (констатувальний етап педагогічного дослідження).

Експериментальна база дослідження: Драгівська ЗОШ І-ІІІ ступенів 4-А клас, 30 учнів.

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено в 1 публікації автора:

Рішко В. М. Формування читацьких умінь молодших школярів як актуальна педагогічна проблема // Мова й література у проекції різних наукових парадигм : матеріали XI Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (9 квітня 2020 р., м. Старобільськ) / ДЗ «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2020. С. 130-133.

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 86 сторінок.

РОЗДІЛ І

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Дефінітивний аналіз понять «уміння», «читацькі уміння»

Розвиток новітніх технологій потребує набагато кращого вміння читати, ніж раніше. Це пов'язано з тим, що в останні десятиріччя стрімко зростає обсяг інформації, яку необхідно засвоїти для успішної подальшої життєдіяльності. А це, своєю чергою, потребує збільшення темпу читання, швидкості розуміння і прийняття рішення. Тож читання стає основою освіти і самоосвіти, неперервною навичкою освіти людини протягом усього життя.

Вміння читати – це не просто вміння складати літери у слова, це вміння сприймати прочитане. Тому, проблема читання є дуже актуальною для багатьох учнів. Великий Гете казав, що він усе своє життя вчився читати, але так і не опанував це мистецтво повністю [44, с.4-6].

Для того, щоб вирішити цю проблему, нам потрібно задуматися над тим, як залучити дітей до книги та формувати в учнів читацькі уміння та культуру читача. Досліджуючи різні аспекти читання, сучасні науковці використовують поняття «читацька культура», «грамотне читання», «читацька грамотність», «читацька компетентність», «читацькі уміння».

Проблемою формування читацької культури займалися Г.Бійчук, Ф.Бугайко, Е.Огар, М.Рибникова, В.Сухомлинський та ін. Аналіз читання як процесу з точки зору психологічної науки здійснив С.Л.Рубінштейн. Питання щодо вивчення педагогічного досвіду та методичної складової проблеми зустрічаємо у працях М.Вашуленка, В.Науменко, О.Никифорової, О.Савченко та ін. В.Сухомлинський писав: «...без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [48, с.24-26].

Під поняттям «читацька культура» розуміють певний рівень сформованості низки читацьких умінь і навичок: потребу у читанні, стійкий інтерес до нього; навички читання, уміння виразного читання; здатність до сприймання творів різних жанрів; творчі здібності; мовленнєві уміння. Поняття «читацька культура» тісно пов'язане із поняттям «культура», яке має два значення: а) рівень розвитку суспільства, який характеризується властивими тільки певній епосі матеріальними та духовними цінностями; б) рівень виховання та розумового розвитку особи, а також освітній інтелектуальний рівень [49, с.57].

Читацька культура – це сукупність знань, умінь та почуттів читача, які дозволяють йому повноцінно та самостійно засвоювати інформацію [50, с.44].

Щодо поняття «уміння», то у науковій літературі можна знайти різні його тлумачення. Наприклад, Р.Павелків характеризує уміння як готовність людини успішно виконувати певну діяльність, яка заснована на знаннях і навичках [36, с.37-40]. М.М.Фіцула трактує уміння як здатність людини продуктивно виконувати роботу щодо перетворення предмета в продукт у нових умовах. Відтак уміння включає уявлення, знання, навички концентрації, розподілу і переключення уваги, навички сприйняття, мислення, самоконтролю і регулювання процесом діяльності [57, с.105-110]. С.У.Гончаренко визначає уміння як здатність належно виконувати певні дії, засновані на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок [12, с.56-58]. О.Лінник поняття «уміння» характеризує як готовність особистості на основі засвоєних знань і навичок виконувати діяльність, що складається з упорядкованого ряду розумових та практичних дій, спрямованих на досягнення усвідомленої мети [31, с.36].

Зупинимося на такому визначенні: **уміння** – це готовність людини успішно виконувати певну діяльність, яка ґрунтується на знаннях і навичках. Уміння формується у процесі виконання учнями різноманітних завдань. Формування вмінь залежить від умов навчання, організації процесу вправлення, від індивідуальних особливостей: типу нервової системи, попереднього

досвіду, теоретичних знань, нахилів і здібностей, усвідомлення мети завдання, розуміння його змісту і способів виконання [31, с.36]. На нашу думку, уміння – це здатність використовувати наявні знання, поняття, оперувати ними для успішного розв'язання теоретичних і практичних завдань. Від умінь залежить успіх певної діяльності. Вони надають знанням особливої ваги і значущості. Уміння формується як синтез знань і навичок, оволодіння людиною сукупністю операцій, тобто це знання в дії.

У методиці читацькі вміння й навички трактуються неоднозначно. Деякі методисти (В.Горецький, Л.Тікунова [13]) ці поняття ототожнюють, називаючи їх навичкою читання. П. Шимбір'юв називає читання складною навичкою, яка складається з низки простих: «злиття слів у склади, слова, читання речень цілими словами, швидке читання тощо». Однак у психології (Б.Беляєв) вважається, що читання є вторинним умінням, бо щоразу під час читання маємо справу з новим «текстом, тобто з новим смисловим змістом і з новою мовною оболонкою. Оскільки даний текст ніколи раніше не сприймався, то читання його ніяк не може бути навичкою, хоча й передбачає ті навички, з яких утворюється так звана техніка читання» [3, с.49].

Читацькі вміння – це готовність найбільш ефективно виконувати дії у відповідності з цілями та умовами, в яких доводиться діяти. Вони спрямовані на аналіз мови, сюжету, композиції, образів і сприяють осягненню ідеї твору. Читацькі вміння це: вміння читати, сприймати надруковане; оволодіння навичками самостійно і продуктивно працювати з різноманітними друкованими і електронними джерелами інформації, користуватися довідково-пошуковим апаратом бібліотеки [4].

Читацькі уміння і навички (культура читання) розвиваються протягом усього життя особистості, але фундаментом організації та розвитку читацької діяльності людини разом з родинним вихованням мають стати шкільні уроки читання в початковій, середній та старшій школі. Уміння читати і розуміти прочитане мають загальнонавчальний характер, а їх сформованість в учнів сприяє ефективній навчальній діяльності з усіх предметів. Недостатній

розвиток читацьких умінь може призвести до серйозних труднощів у навчанні й стати причиною невстигання учнів. А належний рівень сформованості читацьких умінь – запорука життєвого успіху.

Серед читацьких умінь І.Воробйова [19,с.86] називає вміння користуватися всіма видами читання, самостійно обирати необхідний вид читання залежно від поставленої мети, розуміти тексти, розуміти та оцінювати авторську позицію, спираючись на власний досвід. Уміння читати – це своєрідна майстерність, що ототожнюється з будь-яким іншим мистецтвом. Необхідно вивчити і застосовувати певні правила. Потрібні звички і навички здобуваються тільки на практиці. Непереборних ускладнень немає, аби лише було бажання вчитися і належне терпіння.

Для читання, як специфічного виду комунікативно-пізнавальної діяльності людини характерна взаємодія зовнішньої і внутрішньої сторін. Виходячи зі сказаного вище, О.Джежелей виділяє дві групи читацьких умінь: 1) уміння, що пов'язані з відтворенням звукової форми слова – спосіб, правильність (безпомилковість), темп читання; 2) уміння, що ґрунтуються на виявленні й усвідомленні смислової інформації – свідомість (розуміння), виразність читання [16]. На наш погляд, найбільш повно читацькі уміння перелічує Н.Ф.Скрипченко: володіння технікою читання, усвідомлене сприймання того, що читає учень, наявність інтересу до книги як джерела пізнання, вміння орієнтуватися в художній, науково-пізнавальній та довідковій літературі, періодиці для молодшого шкільного віку. Зокрема, техніка читання складається з таких компонентів: спосіб, правильність, виразність, темп. Кожний з компонентів техніки читання підпорядкований змістовій стороні читання, тобто розумінню та інтерпретації тексту, оскільки «внутрішня сторона читання – це осмислення і розуміння читачем змісту прочитаного» [43, с.22-27].

Під сформованістю читацьких умінь розуміємо: вміння школярів читати незнайомий текст з належною швидкістю і після одного прочитування розуміти структуру і зміст тексту; ділити текст на частини; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між реченнями; вміти виділяти в прочитаному головне і

другорядне; визначати тему та головну думку тексту; добирати заголовки до тексту і його частин; вміти ставити запитання до прочитаного й відповідати на них. Належний рівень сформованості читацьких умінь – запорука не тільки успішності учня в навчанні, а й необхідна умова життєвого успіху [38, с.44-48].

На нашу думку, читацькі уміння – це одне з найважливіших умінь, які потрібно формувати у кожної дитини, це готовність найбільш ефективно виконувати дії у відповідності з цілями та умовами, в яких доводиться діяти. Вони спрямовані на аналіз мови, сюжету, композиції, образів і сприяють осягненню ідеї твору. Читацькі уміння – це не лише можливість щось читати, це вміння відтворити прочитане, сприймати та осмислювати, вміння самостійно знаходити потрібний матеріал і найголовніше бажання читати і дізнаватися щось нове. Як казав В.О.Сухомлинський «Читання як джерело духовного збагачення не зводиться до вміння читати: з цього вміння воно тільки починається...» [48, с.24-26]. Попри розвиток технічного й наукового прогресу, книга була й залишиться джерелом знань про життя, себе, своє оточення, минуле, сьогодення та навіть майбутнє. До читацьких умінь належить володіння технікою читання, усвідомлене сприймання того, що читає учень, наявність інтересу до книги як джерела пізнання, вміння орієнтуватися в художній, науково-пізнавальній та довідковій літературі, періодиці для молодшого шкільного віку. Зокрема техніка читання охоплює такі компоненти: спосіб, правильність, виразність, темп. Кожний із компонентів техніки читання окремо і в сукупності підпорядкований смисловій стороні читання, тобто розумінню тексту, адже «внутрішня сторона читання – це осмислення і розуміння читачем змісту прочитаного» [43, с.22-27]. У педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського знаходимо цікаві ідеї та ефективні методичні розробки для розвитку читацьких умінь учнів початкових класів, апробовані у навчально-виховному процесі сільської школи. На думку видатного педагога, насамперед слід пробудити в учнів інтерес до читання. Зокрема, до того, як почати читати, дитина, для того, щоб відчути красу художніх образів, повинна почути читання вчителя, матері, батька. Разом з тим потрібно переконати

школярів у тому, що читання є необхідним у житті. Учні мають усвідомлювати, що на сьогодні людство створило силу-силенну книжок. Водночас потрібно показати їм красу, мудрість, глибину окремої книжки. Перше захоплення (яке зачіпає думки, душу, серце) – це має бути захоплення книжкою. До того ж, вчитель має прищепити його так, щоб кожна дитина назавжди полюбила читання, змогла самостійно орієнтуватися у книжковому царстві. Одним із дієвих засобів, який сприяє розвитку інтересу до читання та ефективному формуванню читацьких умінь учнів, є сповнений яскравими образами, звуками, мелодіями, цікавий, різноманітний навчальний процес, який проходить у світі казки, гри, фантазії, творчості та сприяє всебічному розвитку особистості.

На нашу думку, читацькі уміння є одночасно предметними (спеціальними) і загальнонавчальними, оскільки з ними пов'язана успішність учнів з усіх навчальних предметів, бо читати учням доводиться на всіх уроках. Тому для того, щоб найважливішим вогнищем захоплення стало читання, школа повинна бути «царством книжки», виховувати в учнів бажання вчитися, сприяти тому, щоб книга стала щоденною потребою учнів.

1.2. Історико-педагогічний аналіз питання формування читацьких умінь учнів початкової школи

Наразі в культурному, суспільному та політичному житті України відбуваються великі зміни, що не можуть не впливати на розвиток освіти. У національній доктрині розвитку освіти визначено, що головною метою сучасної української системи освіти є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Сучасна школа першого ступеня має розвивати дитину як індивідуальність, сприяти формуванню в ній творчого потенціалу, прагненню до самостійної діяльності. Найважливішим завданням початкової школи залишається навчання дітей читанню [63].

Предметом багатьох досліджень є проблема формування навичок читання. Над нею працювали такі видатні психологи та педагоги: Д.Б.Ельконін, Л.С.Виготський, В.О.Сухомлинський, П.Ф.Каптерєв, К.Д.Ушинський та інші.

Так, з точки зору літературознавства цю проблему досліджували О.Потебня, І.Франко, О.Білецький, М.Бахтін, Ю.Лотман та інші.

Так, І.Левшина розглядала читацький розвиток як проходження трьох ступенів осягнення, тобто когнітивної, емоційно-ціннісної і особистісної структури художнього твору.

Початковим ступенем розвитку є «переважна зацікавленість у дії-фабулі» і спрямованість на сприйняття лише інформаційно-пізнавальних структур, що складають фабульну, предметну сторону творів.

Другий ступінь розвитку – це «здатність до ідентифікації з персоналом, встановлення мотивів його вчинків та осягнення сюжету твору».

Третій ступінь читацького розвитку полягає у «здатності до досягнення авторського світу та узгодженого чи «конфліктуючого» ототожнення себе з автором твору» [9, с.18-20].

Проблема формування та розвитку навичок читання цікавила таких дослідників та методистів: В.Г.Зайцева, І.Г.Пальченко, О.Я.Савченко, І.Т.Федоренка. У їхніх працях висвітлено шляхи формування читацьких умінь та навичок, а також методи вдосконалення цих навичок. Наприклад, у своїй роботі «Резерви навчання читанню» Зайцев В.Г. дослідив питання вдосконалення навичок читання в класі та дав рекомендації, які забезпечать високу результативність процесу навчання читанню [14].

На думку І.Г.Пальченка, щоб навчити учня виразно читати, треба спочатку розвивати його творчі здібності до цієї навички [26, с.38-48].

Професор І.Т.Федоренко зазначав, що швидкість читання суттєво впливає на якість запам'ятовування матеріалу: увага учня спрямована не на сам процес, а на сприйняття прочитаного. Враження від окремих слів інтегруються, тому легше сприймаються логічні, смислові зв'язки між ними [56, с.47-50].

Ельконін Д.Б. визначав читання як процес відтворення звукової форми слів за їх графічною (буквеною) моделлю. Також він вказував на те, що особливість читання полягає не в добуванні інформації, а в тому, на якій основі відбувається вилучення інформації. Насамперед воно відбувається на основі відтворення звукової форми мови [19, с.86].

У роботі «Техніка швидкого читання» Кузнєцов О.А. та Хромов Л.Н. зазначають, що розуміння прочитаного є обов'язковою умовою ефективного читання, а швидке читання висуває проблему розуміння тексту на перше місце. Осмислення предмета, встановлення нових логічних зв'язків та застосування знань є складним процесом, який розгортається у часі, коли ми читаємо важкий або незнайомий текст [37, с.13-17].

На переконання В.М.Зайцева, важливою умовою є не тривалість читання, а частота тренувальних вправ. Він стверджував, що в роботі з розвитку навички читання треба мати на увазі не швидкість читання, а читання в оптимальному темпі (від 120-150 слів за хвилину). Саме в такому темпі, на думку В.М.Зайцева, досягається найкраще розуміння та інтерпретація школярами прочитаного тексту [21, с.30-36].

Савченко О.Я. наголошує на необхідності комплексного підходу до вдосконалення розвитку усіх якостей читання, бо «усвідомленість залежить від правильності і виразності читання, правильність – від темпу, рівня усвідомленості, а виразність відображає всі якості навички читання» [43].

На думку Н.Ф.Скрипченко, учень молодшого шкільного віку має навчитися читати правильно, свідомо, виразно відомий текст цілими словами до 100 слів за хвилину голосно і мовчки на 50-60 слів швидше, ніж уголос. Це його мінімальний рівень, без якого неможливо оволодіти основами наук у школі другого ступеня [56, с.47-50].

Едігей В.Б. вважає, що читання потрібно розмежовувати на причитування й усвідомлення прочитаного. Він наголошує на тому, що треба більше уваги приділяти причитуванню, бо «саме тут закладаються ті здібності, які дозволяють не просто прочитати, а й запам'ятати прочитане, аналізувати.

Проблема в тому, щоб зробити прочитане цікавим, привабливим, не набридливим і полюбити магію перетворення суми символів в образ» [63, с.24-29].

Сухомлинський В.О. говорив: «Навчити в початкових класах всіх дітей читати так, щоб вони уміли, читаючи, думати і, думаючи, читати. Читання учить дитину мислити, мислення стає стимулом, що пробуджує сили розуму [48, с.24-26].»

Ще багато інших науковців, методистів і краєзнавців пропонували ефективні шляхи вирішення формування читацьких навичок.

Сьогодні вчителі початкової школи впроваджують у свою діяльність сучасні технології роботи зі учнями, які сприяють формуванню читацької компетентності. Спільним проектом МОН України та платформою EdEra презентовано одну з таких технологій, пропонуючи методичні рекомендації, як зацікавити дітей читанням та письмом. Зокрема, увага приділена новій технології – «Щоденні 5», або «Daily 5».

Технологія розроблена «з метою навчити учнів розвивати власну витривалість та самостійність під час виконання кожного з її компонентів, що забезпечує їх активну участь у читанні та письмі протягом тривалого часу» [33]. До того ж визначено основні компоненти технології: читання для себе; читання для когось; письмо для себе; робота зі словами; слухання.

Сьогодні досвід використання нової для українських учителів технології представляють вчитель української мови, заступник директора «Новопечерської школи» Марина Пристінська, яка ділиться досвідом використання даної технології на освітньому порталі EdEra, також учителі Херсонської спеціалізованої школи №27, учитель Зеленодольської ЗОШ №1 І-ІІІ ст. Тетяна Потіп. Однією з перших у Кривому Розі, хто почав впроваджувати концепцію НУШ, є вчитель школи першого ступеню ЗОШ №71 Наталя Квартюк [64].

При впровадженні технології «Щоденні 5» учитель початкових класів має бути готовим до організації освітньої діяльності учнів, дотримання ними

правил зі щоденними видами роботи. Учитель також повинен пояснити учням, для чого вони використовують щоденні однакові дії: для того, щоб у майбутньому стати успішною людиною, вони мають навчитися проходити певний шлях – це 10 кроків до успішного навчання та незалежності [7] (див. додаток Л).

1.3. Психолого-педагогічні засади розвитку умінь учнів початкової школи сприймати та аналізувати художні твори

В історії розвитку людства читання завжди відіграло важливу роль. Сьогодні читання пронизує всі сфери нашого життя. Воно покладене в основу інформаційної, освітньої, пізнавальної, професійної, а також щоденної діяльності людини. Важко уявити людину, яка б не послуговувалася читанням у повсякденному житті (читання газет, журналів, програми телепередач, розклад руху певного виду транспорту, керівництва з експлуатації будь-якого побутового приладу, кулінарних рецептів та ін.). Більшість сучасних професій передбачають читання інструкцій, факсів, угод, поштової кореспонденції.

«Читання – джерело духовного збагачення, воно не зводиться до вміння читати, з цього вміння воно тільки починається. Вміти читати – означає бути чутливим до змісту й краси слова, до його найтонших відтінків. Кожна освічена і вихована людина всім найкращим у своєму житті зобов'язана книгам. Тільки з цього джерела людство п'є насагу і розум, передаючи з покоління в покоління скарби і мудрість своїх предків», – так писав Василь Олександрович Сухомлинський про книгу, про вміння знаходити в книзі натхнення, красу слова [47, с.9-10].

На жаль, на сьогоднішній день сучасне суспільство стикнулося з тим, що підростаюче покоління майже повністю втратило інтерес до читання. Читацькі вміння починають і фактично закінчують формуватися в учнів на уроках читання в початкових класах. Сучасна школа покликана забезпечити становлення особистості школяра шляхом виявлення і цілісного розвитку

здібностей, формування умінь і бажання вчитися. Пріоритетним завданням сучасної школи є розвиток дитини як неповторної особистості, реалізація її творчого потенціалу, формування критичного мислення, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Головною метою середньої школи є розвиток інтелектуальної, пізнавальної, комунікативної активності й навчальної самостійності учня, формування якісно нової мотивації навчальної праці, що спрямована на оволодіння різними способами отримання інформації. Вирішення питань наступності пов'язане зі створенням перспективного навчального середовища, що стане джерелом розвитку кожного школяра. Особливе значення для успішної адаптації на початковому етапі навчання мають сформованість загально-навчальних умінь та навичок і увага до їх удосконалення в основній ланці школи.

Одним із найважливіших умінь дитини є вміння читати. Обсяг інформації постійно зростає, а щоб отримати її з книг, преси, Інтернету, потрібно вміти читати. Сьогодні як ніколи актуальні слова Василя Сухомлинського: «Без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [61, с.66-68]. В умовах особистісно орієнтованого навчання потрібна така система читання, яка забезпечить розвиток дитини, збагатить її емоційно-художній досвід, інформаційно-естетичну базу, що сприятиме становленню духовного світу, розвиватиме відчуття прекрасного. Читацька діяльність багатоаспектна і містить у собі такі поняття, як читацька культура, техніка читання, знання літератури і книги, сприйняття твору, бібліографічна грамотність. Але її головним, вихідним моментом є читацькі уміння і навички – основа, яка дозволяє нарощувати духовний та інтелектуальний потенціал особистості.

Сучасні психологи та методисти визначають читацькі уміння і навички на початковому етапі як процес відтворення звукової форми слова за її графічною моделлю з виявленням, активною переробкою і усвідомленням смислової інформації. З цього випливає, що читацькі уміння і навички об'єднує дві групи

умінь: уміння, які пов'язані з відтворенням звукової форми слова, – спосіб, правильність, темп читання, та уміння, що ґрунтуються на виявленні та усвідомленні смислової інформації – свідомість (розуміння), виразність читання. Читання являє собою процес, що базується на використанні розумової діяльності, певних способах кодування інформації, яка надходить під час її обробки у мозок. Читання дитини – процес сприймання, розуміння та відтворення в усній або графічній формах змісту прочитаного.

Розуміння тексту – це опосередкований аналітико-синтетичний процес, який включає в себе виділення основних елементів матеріалу та об'єднання їх у єдине ціле. На думку видатного вченого А.А.Будного, з яким не можна не погодитися, розуміння виступає як привласнення знань і перетворення їх у складову частину психологічного механізму, що регулює діяльність у відповідності з вимогами практики. І в результаті розуміння знання стають частиною внутрішнього світу особистості і впливають на регуляцію її діяльності.

Існують різні концепції щодо того, як відбувається процес розуміння: ми опираємось на думку психолога Л.С. Виготського: «Зазвичай думають, що розуміння краще при повільному читанні, проте при швидкому читанні (у більш швидкому темпі) розуміння краще, тому що швидкість розуміння відповідає більш швидкому темпу читання» [6, с.5-30]. Але автор вказує на те, що, на жаль, читання вивчалось як «складна сенсомоторна навичка, а не психічний процес складного порядку», і робота зорового механізму певною мірою підпорядкована процесам розуміння. Вміння орієнтуватись у складному внутрішньому просторі, можна було б назвати системою відносин. І у цьому налагодженні відносин, виділенні важливого у повідомленні і переході «полягає процес розуміння. Читання – складний процес, у якому безпосередню участь беруть вищі психічні функції. Розуміння оповідання нагадує розв'язок задачі у математиці. Воно полягає у відборі правильних елементів ситуації і поєднання їх у правильному співвідношенні, а також надання кожному з них правильного значення, впливу і ступеня важливості» [45, с.49-53].

Глибока начитаність, літературна ерудиція значною мірою визначають особистість учня, його світогляд, коло інтересів, уміння сприймати прекрасне в мистецтві і в житті. Від учителя і шкільного бібліотекаря залежить, чи перетвориться читання книг у їх стійку звичку. Залучення учнів до читання книг здійснюється як у навчальній, так і в позакласній їхній діяльності, на спеціально організованих заняттях. Адже в початкових класах учень має оволодіти читацькими навичками й уміннями, способами роботи з художньою літературою, орієнтуватися у світі дитячих книжок, періодиці, довідковій літературі, бути готовим до навчання в середній ланці школи на основі розвиненого в нього інтересу до читання, до книжки. Особливо складно формувати в учнів уміння працювати з підручником, довідковою та енциклопедичною літературою, а також словниками. Над вирішенням цієї проблеми працюють і вчителі-предметники, і бібліотекарі, і класний керівник. Спілкування з книгою допомагає учневі оволодіти певною сумою знань, засвоїти досвід попередніх поколінь, залучає до культурних надбань та цінностей українського народу, його звичаїв, традицій. Навчити вмінню читати самостійно, осмислено – одне із пріоритетних завдань педагогів і бібліотекарів, його вирішенню сприяє їх майстерність залучати дітей до книги, оволодівати мистецтвом літературного читання, закріплювати читацькі навички, розширювати діапазон читацької компетентності. Цьому сприяють літературні ігри, вікторини, казки-естафети, історичні марафони, музичні ринги, брейн-ринги та інші. форми, які дають змогу залучити учнів до активної творчовідтворюючої діяльності. Діапазон пізнання книги учнями – старшокласниками значно розширюється: їх вчать систематичній праці з книгою, умінню чітко формувати читацький запит, вільно орієнтуватися в різноманітних джерелах інформації., з цією метою проводяться літературні «кругозори», пізнавальні ігри «Лото-ерудит», «Інтелектуальне казино», «Твоя гра», олімпіади літературних ерудитів, пресс-діалоги, презентації і прем'єри книг [58].

Для того, щоб з'ясувати засади розвитку умінь учнів сприймати та аналізувати художні твори, розглянемо окремо педагогічні та психологічні

аспекти проблеми. Зазначимо, що психологічні та педагогічні засади (умови) мають взаємопов'язаний характер і сприяють ефективному формуванню читацьких умінь школяра.

Важливим засобом розвитку учнів є художня література, яка несе значний розвиваючий і виховний потенціал. Не викликає сумніву, що читання сприяє формуванню в дітей позитивних моральних та вольових якостей, закладає основи світогляду, навчає розуміти й любити прекрасне. Знання, що отримують діти під час читання художніх творів – про навколишній світ, про своїх однолітків, про їхнє життя, пригоди, історію своєї Батьківщини – допомагають накопиченню соціально-морального досвіду. Враховуючи величезну пізнавальну й виховну роль літератури, особливого значення набуває завдання школи навчити дітей повноцінно сприймати та розуміти художні твори. Ще Л.С.Виготський зауважував, що «досить часто діти, читаючи художній твір, сприймають зображене неточно і навіть невірно» [5, с.11-14]. Тому постає питання керування дитячим сприйняттям. Проблема міри втручання педагога в процес сприйняття дитиною твору неоднозначно вирішувалась в історії методики початкової школи. К.Ушинський, вважаючи одним із найважливіших завдань школи «привчити дитя до розумної бесіди з книгою», звертав увагу на те, що «вчитель повинен створити сприятливі умови для роботи над змістом, розбором і засвоєнням прочитаного на основі різноманітних видів роботи». Аналізуючи стан методики читання художніх творів у школі на початку ХХ ст., С.Редозубов писав, що «дбайливе ставлення до художнього твору привело деяких методистів і вчителів до відходу від керівництва дитячими сприйманнями та переживаннями, тобто відмови від активного втручання в процес сприймання дітьми художніх образів і від освітньо-виховної роботи на уроках читання» [51, с.60-68]. Оновлена навчальна програма з літературного читання для початкової школи (2016) серед своїх завдань особливо виділяє «формування в школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів» [28]. Під час обговорення програми була висловлена думка про необхідність зміни традиційних підходів

до однозначного трактування ідейного змісту твору і передбачення можливості багатоваріантного поля сприйняття. Отже, можна стверджувати, що проблема сприйняття дітьми літературного твору залишається актуальною для сучасної педагогічної науки і практики, і саме її рішення дозволить організувати методичну роботу в початковій школі більш продуктивно. Мета статті полягає в розгляді читацького сприйняття як педагогічної та психологічної проблеми на шляху до розуміння художнього твору молодшими школярами. Психологи розглядають сприйняття як «психологічний процес відбиття предметів і явищ дійсності в сукупності їх різних властивостей і частин за безпосереднього впливу їх на органи чуття» [46]. С.Рубінштейн, розглядаючи сприйняття як чуттєве відображення предмета або явища об'єктивної дійсності, що впливає на наші органи чуття, писав, що «життєва практика змушує людину перейти від ненавмисного сприйняття до цілеспрямованої діяльності спостереження; на цій стадії сприйняття вже перетворюється в специфічну теоретичну діяльність, яка включає аналіз і синтез, осмислення і тлумачення сприйнятого» [52, с.40-47]. Сприйняття художньої літератури як творів мистецтва вимагає успішного, багатоаспектного дослідження, яке може бути досягнуто тільки як дослідження комплексне, на перетині різних галузей знань. Філософська теорія відображення є теоретичною основою трактування сприйняття, психологія та фізіологія дають можливість досліджувати саме процес і механізм сприйняття, літературознавство, естетика, мистецтвознавство допомагають зрозуміти сприйняття твору в його специфіці. Комплексність підходу до сприйняття, на думку Б.С.Мейлаха, зумовлена й тим, що «вона є складовою частиною більш широкої проблеми людини як предмета пізнання» [30, с.56-57]. Сприйняття художнього твору, на думку О.Органової, «є складним багатогранним процесом, що містить протилежні моменти і тенденції: з одного боку, його структура і напрям розвитку запрограмовані в художньому творі, з іншого боку, під час цього процесу здійснюється творча діяльність сприймаючого, так чи інакше видозмінюються втілені в художньому творі образи під впливом індивідуального життєвого досвіду сприймаючого, його естетичних ідеалів,

світоглядних принципів і певної цілеспрямованості» [35, с.5-9,]. Процес сприйняття, як і більшість психологічних процесів, є не тільки складним, але й комплексним процесом і містить в собі певні рівні розвитку сприйняття, які залежать від багатьох факторів: від культури читача, глядача, від його психофізіологічних особливостей, життєвих ситуацій. Літературознавцем В.Прозоровим було виявлено певні взаємопов'язані рівні сприйняття, мета яких полягає в «розумінні позиції автора та уявного читача і дає підстави для висновку про багатозначність, цілісність процесу сприйняття художнього твору»: 1) прояв уваги, за якого досягається спрямоване і зосереджене залучення читача до художньої оповіді, знайомство з зовнішніми обрисами реальності; збудження, тимчасовий або ситуаційний інтерес; 2) виявлення співучасті; створюється та підтримується довготривале та зацікавлене ставлення до тексту; 3) відкриття, осягнення авторського пафосу, залучення до поетичного секрету, самостійне знаходження істини [25]. Усі закладені в літературному тексті рівні сприйняття обумовлені взаємодією автора і читача, діалогом між ними. Так, перший рівень сприйняття пов'язаний з бажанням автора пробудити інтерес до твору, ввести читача в створений ним художній світ сюжетною інтригою. Якщо читач залишається на цьому рівні сприйняття, значить умовність мистецтва йому недоступна. На наступних, більш високих рівнях сприйняття читач проектує твір на себе, емоційно відгукуєчись і співпереживаючи героям. Для теорії та практики початкової школи значну цінність мають дослідження проблем сприйняття О.Нікіфорової, яка визначила три стадії сприймання літературного твору молодшими школярами. Перша стадія – «безпосереднє сприйняття твору, тобто відтворення і переживання образів твору. У ньому розрізняють сторони безпосереднього сприйняття літературного твору (відтворення його образів та їх переживання), розуміння ідейного змісту, естетичні оцінки і вплив літератури на читача. Друга стадія – розуміння ідейного змісту твору. На цій стадії сприйняття твору провідним стає мислення, але оскільки воно оперує з тим, щоб було емоційно пережито, воно не вбиває емоційності сприйняття твору, а її поглиблює. Третя стадія

сприйняття літератури – вплив художньої літератури на особистість читачів як результат сприйняття творів» [32, с.80]. Не дивлячись на те, що проблема сприйняття дітьми літературного твору знаходилася в центрі уваги багатьох науковців ХХ століття (Д.Арановська, Л.Білецька, О.Запорожець, Н.Карпінська, Г. Кудін, Є.Лукіна, Є.Любімова, О.Нікіфорова, З.Новлянська, Л.Рожина, З.Романовська, О.Соловійова), можна стверджувати про наявність певної кількості питань, які потребують свого вирішення: не створено загальноприйнятої класифікації рівнів сприйняття, відсутня єдина термінологія, немає спільної думки щодо кількості рівнів сприйняття, умінь, якими повинен володіти учень на кожному з рівнів, та міри втручання педагога в процес сприйняття. Згідно з дослідженнями О.Сосновської, існує два рівні сприйняття художнього твору, характерні для учнів I-II класів і III-IV класів. Учні I-II класів не можуть самотійно, без допомоги дорослого усвідомити ідейний зміст твору; діти цього віку не можуть за описом відтворити в уяві образ раніше невідомого предмета, а сприймають його тільки на емоційному рівні: «страшно», «смішно»; читач шести-восьми років не усвідомлює, що в художньому творі відтворюється не реальна дійсність, а ставлення автора до реальної дійсності, тому ними не відчувається авторська позиція, а значить, і не помічається форма твору. Читач цього рівня підготовки не може оцінити відповідність змісту і форми. Учні III-IV класів вже набули певного читацького досвіду, їх життєвий багаж став значніше. Як читачі вони виявляють себе вже на більш високому рівні. Вони здатні самотійно усвідомити ідею твору, якщо його композиція не ускладнена і раніше обговорювався твір схожої структури. Уява цих учнів досить розвинена для того, щоб за описом відтворити непомітний раніше об'єкт, якщо для його опису використані освоєні мовні засоби. В учнів, які перебувають на цьому рівні, з'являється співпереживання автору, тобто вони розподіляють свою власну читацьку позицію і позицію автора. Вони можуть без сторонньої допомоги усвідомити формальні ознаки твору, якщо раніше в своїй читацькій діяльності вже спостерігали подібні зображально-виразні прийоми. У цьому віці з'являється нова тенденція в

читацькій діяльності: дитина не задовольняється лише чуттєвою, емоційною реакцією на прочитане, вона прагне для себе логічно усвідомлювати прочитане [19, с.86]. На відміну від О.Сосновської, яка виокремлювала два рівні сприйняття та систематизувала їх у залежності від класу, в якому навчається дитина, М.Воюшина стверджувала, що для дітей молодшого шкільного віку «характерні чотири рівні сприйняття»:

1. Фрагментарний рівень. У дітей відсутнє цілісне уявлення про твір, їхня увага зосереджена на окремих подіях, вони не можуть встановити зв'язки між епізодами. Діти не співвідносять мотиви, обставини і наслідки вчинків героя. Відповідаючи на запитання вчителя, школярі не звертаються до тексту твору, неохоче виконують завдання, часто відмовляються говорити. Художні твори сприймаються ними як опис випадку, що мав місце в дійсності, вони не намагаються визначити авторську позицію, не узагальнюють прочитане. При постановці запитань до тексту твору діти або зовсім не виконують завдання, або ставлять один-два питання, як правило, до початкових речень тексту.

2.Констатуючий рівень. Читачі, які відносяться до цієї групи, відрізняються точною емоційною реакцією, вони здатні побачити зміну настрою, проте висловити свої відчуття їм ще важко. Під час спеціальних запитань вчителя учні можуть вірно визначити мотиви поведінки персонажів, орієнтуючись при цьому не стільки на зображенні героя автором, скільки на життєві уявлення про причини того чи іншого вчинку.

3.Рівень «героя». Діти мають розвинену уяву, вони здатні відтворити образ на основі художніх деталей. У творі їх цікавлять, перш за все, герої. Діти чітко визначають мотиви, наслідки вчинків персонажа, дають оцінку героям, обґрунтовують свою точку зору посиленням на вчинок. При постановці запитань до твору в дітей переважають запитання на виявлення мотивів поведінки персонажів, оцінку героїв і встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

4.Рівень «ідеї». Читачі, які відносяться до цієї групи, здатні емоційно реагувати не тільки на те, які події відбуваються у творі, а й на художню

форму. Вони володіють розвиненою уявою, люблять перечитувати текст, міркувати над прочитаним. Діти здатні визначити призначення того чи іншого елемента в тексті, їх узагальнення виходять за рамки конкретного образу. При самотійному читанні і постановці питань до тексту здатні побачити основний конфлікт твору, їх цікавить авторське ставлення до персонажів, вони часто звертають увагу на назву твору, окремі художні деталі [10]. Згідно з дослідженнями М.Воюшиної, кожен із цих етапів характерний для певної вікової категорії молодших школярів, за рівнем сприйняття можна судити про літературний розвиток учня та про його спроможність до роботи над аналізом твору. Однак, ці вміння до образного аналізу художнього тексту самі собою не формуються. Про це писала О.Нікіфорова: «Здатність безпосереднього образного та емоційного сприймання літературно художніх творів не є елементарною і природженою» [32, с.80]. Учні не однаково сприймають твір, деякі – при першому читанні вже усвідомлюють зміст та ідею твору, а деякі отримують лише перше враження про нього. Допоможе учням краще зрозуміти зміст читаного твору, правильно визначити вчинки і мотиви дій літературних героїв система питань і завдань, підготовлених учителем. Дитяче сприйняття художнього висловлення надзвичайно продуктивне, адже діти мислять образами, а це найдавніший спосіб ставлення до світу. У зв'язку з цим на уроці читання можна надати можливість здійснитися дитячому сприйняттю, максимально вивільнити його. Чим вільніше буде міркування з приводу художнього образу, тим глибшим, ціннішим стане ставлення дитини до нього. Усі дитячі припущення, незважаючи на їх чуттєвий, емоційний характер, повинні бути перевірені, аргументовані самим текстом. Це обов'язкова умова відкриття художнього образу в літературному творі. Методисти зауважують, що більш глибокому сприйманню змісту твору сприяє робота над образомперсонажем, яку потрібно починати з 1 класу. Робота над художнім образом допомагає не тільки глибше зрозуміти зміст твору, а й розвиває творчу уяву учнів. Художні образи завжди конкретні, візуальні та індивідуалізовані, саме в цьому полягає їх сила та джерело впливу на людей. Якщо у творі

зображується людина, то читач сприймає її як особу, яка реально існує, відгукується на її думки, переймається подіями та долею персонажа. У психологічних дослідженнях (Н.Морозової, О.Маліновської) підкреслюється, що учні молодшого шкільного віку підходять до розуміння головної думки твору через конкретні вчинки героїв. Сприйняття літературного образу передбачає також розуміння його внутрішнього вигляду: його світогляду, характеру, який проявляється у ставленні до людей, речей, природи; активне емоційно-вольове ставлення до особистості літературного героя, оцінку її. Читач, глибоко сприймаючи художній текст, живе думками і почуттями героя, переживає разом з улюбленим героєм і, навпаки, відштовхує від переживань негативного героя [24]. «Оцінка літературного героя або окремих його вчинків молодшими школярами, – пише Л.Рожина, – ґрунтується, головним чином, на умовах, найбільш звичних для них у повсякденному житті: «погано вчився», «не слухався маму», «добре вчився» і т. ін., хоча в оповіданнях ці обставини займають другорядне місце або зовсім відсутні і вигадуються самими дітьми, будучи, очевидно, в цьому віці найбільш доступними критеріями оцінки [51,с.60-68]. У дослідженнях, присвячених сприйманню літературних творів дітьми молодшого шкільного віку, неодноразово зазначалося, що інтерес молодших школярів зосереджений в основному на зображених письменником подіях, особливо на вчинках героїв, що внутрішній світ героїв дуже мало цікавить дітей і мало помічається ними. Повноцінне ж сприйняття художнього твору характеризується наявністю естетичних оцінок та особистісним ставленням дітей до прочитаного, розумінням не тільки логічної твору, але і сприйняттям його образної та емоційної сторони. Про емоційне сприйняття творів свідчать ставлення дітей до подій, картин природи, дійових осіб. Л. Рожина у своєму дослідженні зазначала, що «учні молодшого шкільного віку в багатьох випадках сприймають зображені в оповіданні переживання літературних героїв, доступні їх розумінню, і виявляють до них інтерес [51,с.60-68].» Сприйняття літературного твору в цілому включає сприйняття образу літературних героїв. Вони стають для школяра добрими, знайомими,

живими, близькими людьми або, навпаки, відштовхують своїми негативними вчинками та діями. Дії і вчинки головного літературного героя – ось головне, що визначає ставлення до всього літературного твору учнями молодших класів. Діти внутрішньо співчують подіям, ототожнюють себе з героями, або їм подобаються книги з гарним кінцем [24]. Підготовка учнів до сприйняття тексту художнього твору передує первинному сприйняттю. Завдання підготовчої роботи різноманітні, залежать від вікових особливостей учнів, рівня їх читацького розвитку, змісту і художніх особливостей літературного твору. Одним із важливих завдань підготовчої роботи є актуалізація знань учнів про явища, події, зображені у творі, а також розширення їх уявлень в цій галузі, повідомлення нової інформації. Зазвичай, підготовча робота відбувається у формі бесіди, за допомогою якої з'ясовується лексичне значення слів із тексту, що і допомагає вирішити завдання збагачення життєвого досвіду школярів. Під час вивчення художніх творів головний акцент, на нашу думку, потрібно робити на тому, щоб учні можливо більш конкретно, яскравіше та вражаюче сприймали художні образи та картини, намальовані письменником, поетом чи драматургом. Усе багатство змісту, вся наповненість ідей, думок та почуттів, життєвих спостережень та роздумів художника передається переважно через образи. Тому з засвоїти суму знань, які містяться в конкретному художньому тексті, – це, перш за все, яскраво уявити собі кожен образ у властивій йому цілісності індивідуальнонеповторного та типового, це, зрозумівши зміст, який несе з собою кожен окремий образ, і розібравшись у всій образній системі твору, мати чітке уявлення про всю художню картину в цілому, зрозуміти та відчувати її зміст, зафіксувати в своїй пам'яті основні образи, запам'ятати сюжет твору. Сприйняття і засвоєння учнями літературного матеріалу є однією з найважливіших проблем методики літературного читання. Це є надзвичайно складним видом психічної діяльності, який складається з безпосереднього сприйняття, обдумування ідейного змісту твору, його естетичної оцінки і, як результат всього цього, впливу художньої літератури на особистість читачів. Сприйняття творів мистецтва може досягати різного ступеня складності і

повноти. Багато що тут залежить від того, хто сприймає: від його підготовленості або непідготовленості до такого сприйняття, від характеру його естетичного досвіду, від кола його інтересів і т.д. Але, перш за все, це залежить від самого твору, від значущості або незначності його художнього змісту, кола ідей і почуттів, яке воно виражає. Сприймання художнього твору – складний психологічний процес, зумовлений специфікою літератури. Процес сприймання твору є індивідуальним актом, перебіг якого залежить від багатьох психологічних, соціокультурних та інтелектуальних чинників. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні образу-персонажа в творах дитячої літератури, особливостях роботи над аналізом та характеристикою персонажа на уроках літературного читання в початковій школі загальноосвітніх шкіл України.

1.4. Аналіз державних документів, програм та підручників з досліджуваної проблеми, досвіду роботи вчителів початкових класів.

У Державному стандарті загальної початкової освіти (2011 рік), який розроблений відповідно до мети початкової школи з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів початкових класів і за яким навчаються учні 3-4 класів, визначається зміст початкової загальної освіти, який ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток особистості учня, формування його комунікативної компетентності та загальних уявлень про

мову як систему і літературу як вид мистецтва. Зазначена освітня галузь складається з мовного і літературного компонентів.

В оновленому Державному стандарті, за яким навчаються 1-2 класи, однією з найважливіших є мовно-літературна галузь, яка включає українську мову та літературу, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовну освіту.

Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання. В мовно-літературної освітньої галузі можна виділити чотири групи, які в цілому відповідають видам мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письмо):

- взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду;
- висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримується норм літературної мови;
- досліджує індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх [15].

З цього видно, що зараз пропонуються такі установи до навчання мови та літературного читання, які співпадають з принципами технології «Щоденні 5». Виховати особистість, яка не боїться висловлювати власні думки та вміє втілити свої вміння в процесі комунікації – це одне з головних завдань вчителя Нової української школи.

Аналізуючи навчальну програму, ми можемо визнати, що головним завданням є «становлення і розвиток якостей дитини-читача, здатної до самостійної читацької, комунікативної, творчої діяльності; здійснення її мовленнєвого, літературного, інтелектуального розвитку; формування морально-естетичних, громадянських уявлень і понять, збагачування

почуттів, виховання любові до мистецтва слова, потреба в систематичному читанні...» [28]. Зміст літературного читання визначається на основі таких принципів: тематично-жанрового, естетичного, літературознавчого. Комунікативно-мовленнєвий принцип є провідним у мовленнєвому розвитку молодших школярів, сприяє формуванню у них досвіду міжособистісного спілкування, комунікацію з джерелом інформації. Навчання сприяє розвитку навичкам читання вголос і мовчки; оволодінню прийомами виразного читання, вмінню будувати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого), вести діалог, уважно слухати і розуміти співбесідника [28]. За комунікативно-мовленнєвим принципом відбувається взаємодія читача з текстом, автором та героями твору. Це вказує на те, що формування читацьких умінь тісно пов'язане з мовленнєвими. На відміну, від читацьких умінь, які відображають процес сприймання, осмислення твору, мовленнєві уміння – процес створення власного висловлювання за прочитаним (прослуханим). Для побудови власних висловлювань учні використовують засоби, аналогічні тим, з якими ознайомилися на уроках читання. Цілеспрямоване формування читацької діяльності учнів початкових класів є підґрунтям для розвитку організації самостійної роботи з дитячою книжкою та інформацією на спеціально відведених заняттях у класі, а також у позаурочний час. З цього випливає те, що комунікативно-мовленнєвий принцип може бути реалізований засобами технології «Щоденні 5», тому що основні принципи, структура та завдання ротаційної моделі повністю відповідають проаналізованому Державному стандарту та навчальній програмі.

Провідну роль у навчанні займає комунікативно-діяльнісний підхід, який передбачає вивчення мови як засобу спілкування і здійснюється за допомогою чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів – аудіювання (слухання-розуміння), читання, говоріння й письма [62].

За Державною програмою, основними завданнями, спрямованими на формування читацьких умінь молодших школярів, є:

1) виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до української мови, читання, дитячої книжки, формування пізнавального інтересу до рідного слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення;

2) розвиток зв'язного мовлення, уяви, пізнавальних здібностей, логічного, критичного та образного мислення школярів;

3) формування повноцінних навичок читання і письма, уміння брати участь у діалозі, інсценізаціях, створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення;

4) формування вмінь працювати з різними видами та джерелами інформації;

5) ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики й жанрів, формування прийомів самостійної роботи з дитячими книжками;

6) формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);

7) залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях [15].

Сучасні підручники також забезпечують розвиток читацьких умінь молодших школярів. Майже на кожному уроці учні вчаться аналізувати, розподіляти ціле на частини, виділяти ознаки предметів, узагальнювати, а також передбачена робота з новими словами, що сприяє збагаченню словникового запасу учнів. У підручниках часто подається робота з текстом та завдання, які передбачають відтворення прочитаного. Також зустрічаються вправи, де учні можуть проявити свої творчі здібності та фантазію (написати твір або вірш на задану тему, прокоментувати прислів'я чи приказку, продовжити розповідь, поділитися враженням тощо). Так, у підручнику О.Я.Савченко «Літературне читання: підр. для 3 кл. загальноосв.навч.закл.» 2013 рік передбачений розділ «Байки». В ньому учні знайомляться з новим жанром – байкою, вчаться інтонаційно виділяти слова, важливі для розуміння тексту; аналізувати байки, передавати в інтонації характери дійових персонажів, оцінювати їхні вчинки, виявляти мотиви їхньої поведінки. Цей

розділ сприяє формуванню образного та критичного мислення, спонукає учнів до виявлення творчих здібностей, до вступу в діалог з учителем та однокласниками [29].

У підручнику М.С.Вашуленка «Українська мова: підр. для 3 кл. загальноосв.навч.закл. з навчанням українською мовою» 2013 рік подано матеріал, який забезпечує формування мовної особистості. У другому розділі підручника, який має назву «Текст», учні вчать відрізняти текст від групи речень, не пов'язаних між собою за змістом, визначати тему тексту і добирати до нього заголовки, ділити текст на логічно завершені частини – абзаци, складати план і відтворювати його за планом. На кожному з уроків у підручнику передбачено роботу із словниковими словами, добирання відповідних мовних засобів (метафор, епітетів, порівнянь, синонімів, антонімів, фразеологізмів тощо), доповнення тексту та складання запитань до тексту [53].

Аналізуючи передовий досвід вчителів, можна сказати, що для формування читацької компетентності школяра, вчителі використовують рекомендації, надані на освітній платформі EdEra, методичні розробки, які були представлені у презентації вчителем української мови, заступником директора НВК «Новопечерська школа» Мариною Пристінською (див.додаток В). Дані приклади передбачають щоденну роботу за технологією «Щоденні 5» на кожному уроці словесності, з метою навчити учнів розвивати власну витривалість та самостійність під час виконання кожного з її компонентів, що забезпечує їх активну участь у читанні та письмі протягом тривалого часу.

Деякі інші методичні матеріали, подані вчителем початкових класів Новокостянтинівської загальноосвітньої школи Запорізької області Білою Іриною Анатоліївною представлені в авторському алгоритмі роботи, матеріалі, картках контролю, самооцінювання для «Щоденні 5» (див. додаток Г).

У Криворізькій спеціалізованій школі №71 вчитель початкових класів Наталя Квартюк впроваджує елементи технології «Щоденні 5» на уроках словесності. Зокрема, Н. Квартюк використовує крок «Робота зі словами» у вигляді «стіни слів», яка певний час прикріплена біля дошки. Це можуть бути

як словникові слова, так і нові слова, з якими учні зустрілися, читаючи певний текст або твір.

Ще один учитель початкових класів Трофименко С.В., яка працює з першокласниками, пропонує використовувати читання текстів по методу В.Едигея. Світлана Трофименко подає тексти на різну тематику, актуальною для учнів 1 класу. Текст супроводжують картинки, які часто слугують підказками. Тексти можуть бути використані у роботі над кроками «Читання для себе» і «Читання для когось». [17; 18].

Ірина Сергіївна Загороднюк представляє навчально-методичні матеріали для 1 класу у роботі над кроком «Читання разом з другом». Текст з малюнками «Як кошеня знайшло маму» (за Н.Гуркіною) допомагає першокласникам у читанні, оскільки деякі слова замінені на картинки, які роблять текст більш цікавим та легким, а також сприяють швидкому запам'ятовуванню (див. додаток Д).

Для того, щоб сформувані у дітей правила, якими потрібно керуватися у процесі роботи за технологією «Щоденні 5», вчителем-практиком Олександром Вікторівною Бондаренко представлені картки самоконтролю (див. додаток Е). Вони допомагають дитині усвідомити алгоритм роботи та мотивують до виконання завдання. А також картка самоконтролю нагадує учням про поетапність дій. Більш того вчитель дає учням можливість самостійно працювати над завданням, передбаченим технологією «Щоденні 5» [11, с.38-43].

Як бачимо, усі методичні доробки дещо змінені в оформленні та використанні, але мають структуру, яка передбачена технологією «Щоденні 5».

Тому вчителі-практики мають змогу, орієнтуючись на приклади, створювати власні розробки, які б були цікаві дітям і забезпечували ефективність формування читацької компетентності школярів.

Впровадження ротаційної моделі «Щоденні 5» відбувається не лише у державних закладах освіти, а й у приватних школах (Київська приватна школа «Тотоша»). Але використання зазначеної технології дещо змінені. Відмінністю є

те, що у даному навчальному закладі для цієї діяльності відводяться окремі уроки «Щоденні 5», на відміну від державних закладів освіти, де впровадження технології повинно відбуватися безпосередньо на уроках словесності (див. додаток Ж). Даний навчальний заклад спирається на досвід використання цієї технології у навчальних закладах Америки [40].

У статті молодого вченого О.О.Хомича «Особливості навчання учнів початкових шкіл Канади», методична система «Daily 5» стала предметом дослідження і впроваджувалася в школах Канади з метою розвитку читацьких та мовленнєвих умінь та навичок учнів. В процесі дослідження, автор дійшов висновку, що технологія «Щоденні 5» допомагає школярам у написанні письмових робіт, у вмінні висловлювати свої думки та обґрунтувати їх [59].

Отже, використання у щоденній роботі технології «Щоденні 5» допомагає виробити в учнів уміння працювати самостійно, робити власний вибір, глибоко висловлювати думки щодо певного питання чи проблеми, аналізувати, й приймати рішення. Тому сьогодні вчителі початкової школи мають змогу не лише впроваджувати у власній діяльності новітню технологію, а й вносити власні пропозиції щодо її використання та адаптації до програм з початкового навчання та чинних підручників.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ «ЩОДЕННІ 5»

2.1. Діагностика сформованості читацьких умінь учнів 4 класу

Методика формування та розвитку читацьких умінь молодшого школяра на уроках словесності передбачала проведення дослідно-експериментальної роботи. Вона полягала у визначенні рівня сформованості читацьких умінь учнів 4 класу та створенні спеціальних умов для підвищення наявного рівня за допомогою розробленої та впровадженої системи роботи за технологією «Щоденні 5». Експериментальне дослідження проходило на базі Драгівської загальноосвітньої середньої школі I-III ступенів в 4 класі протягом двох місяців листопад-грудень 2019 року.

В експерименті брав участь 4-А клас у загальній кількості 30 осіб.

Для дослідження рівня розвитку читацьких умінь молодших школярів нами було виокремлено наступні критерії та показники (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Критерії та показники розвитку читацьких умінь молодших школярів

Критерії	Показники
Мотиваційний	наявність інтересу до читання; прояв ініціативи; сформованість творчої зацікавленості.
Правильність читання	повнота відтворення учнем (ученицею) фактичного змісту тексту.
Виразність читання	доречність використання інтонаційних, мовленнєвих та позамовних засобів виразності.
Швидкість читання	вироблення темпу читання; вміння управляти своїм голосом при читанні; читання без пауз між складами, без розтягування окремих складів, звуків.
Усвідомлення прочитаного	розуміння головної думки, основного змісту прочитаного тексту і логічний взаємозв'язок окремих його частин.

На констатувальному етапі нашого дослідження було використано такі методи: тестування, анкетування, опитування, виконання практичних завдань, бесіда, спостереження, аналіз продуктів дитячої творчості.

Було визначено, що одним із важливих компонентів у структурі читацьких здібностей є мотиваційний. Якщо в школярів наявна позитивна мотивація, то відбуваються серйозні зрушення в розвитку їхньої емоційно-чуттєвої сфери, уяви, мовлення, підвищується загальна творча продуктивність. Через те, що мотивація діяльності – це складне психічне утворення, то для об'єктивної її діагностики ми вирішили використати декілька методик (Н.Ф.Елфімова, В.С.Мухіна, Н.Ф.Тализіна). Зважаючи на те, що схильність та інтерес до занять літературною творчістю, бажання висловити своє ставлення до світу засобами художнього слова можна виявити у процесі творчої діяльності, через бесіди, спостереження, тому для дослідження мотивації було вирішено використати поєднання проєктивної методики (виконання творчого завдання відкритого типу на встановлення послідовності та відповідності), а також непрямой методики (спостереження) та анкетування.

Для діагностики мотиваційного критерію ми запропонували дітям відповісти на питання анкети. На перше запитання «Чи любиш ти читати книги? Які саме?» більшість дітей відповіли, що полюбляють читання 18 (60%), 8 учнів (25%) не дуже захоплюються книгами і шестеро із опитаних (15%) відповіли, що їм не подобається читати. Взагалі, дітям до вподоби читати казки та пригодницькі оповідання, фентезі та твори таких відомих письменників, як наприклад: Я.М.Стельмах, В.З.Нестайко, Г.Малик, Брати Грімм, І.Франко та інші. Дуже подобається користувачам серія міні-енциклопедії «Комахи», «Динозаври», «Тваринний світ», «Планети сонячної системи». В цій серії діти знаходять багато цікавої інформації. 2. На друге питання «Чим тобі подобаються уроки літературного читання?» ми отримали такі результати: 60% респондентів заявили, що на цих уроках цікаво дізнаватися про письменників та їхню біографію, подобається малювати після прочитаного твору, творчо переказувати твір з власним продовженням. 25% респондентів відповіли, що їм

найбільше до вподоби робота з текстом, наприклад, читання в ролях та обмін думками стосовно прочитаного (коли вчитель ставить проблемне запитання, при цьому клас ділиться на дві групи «За» і «Проти»).

На третє запитання «Чи тобі подобаються самому складати казки, оповідання, короткі історії?» 45% учнів відповіли, що дуже люблять займатися таким видом творчості, оскільки вміють фантазувати, вигадувати різні небилиці.

Отримані результати свідчать, про **високий** показник позитивного ставлення дітей до літературно-творчої діяльності.

Сукупні результати діагностичного обстеження дітей щодо мотиваційного критерію сформованості читацьких умінь представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2.

Узагальнені результати діагностики мотиваційного критерію сформованості читацьких умінь молодших школярів, %

Показники	Рівні			
	високий	достатній	середній	низький
наявність інтересу до читання	60	25	10	5
прояв творчої ініціативи	60	25	10	5
сформованість творчої зацікавленості	45	35	15	5
Узагальнений показник за мотиваційним критерієм	55	28	12	5

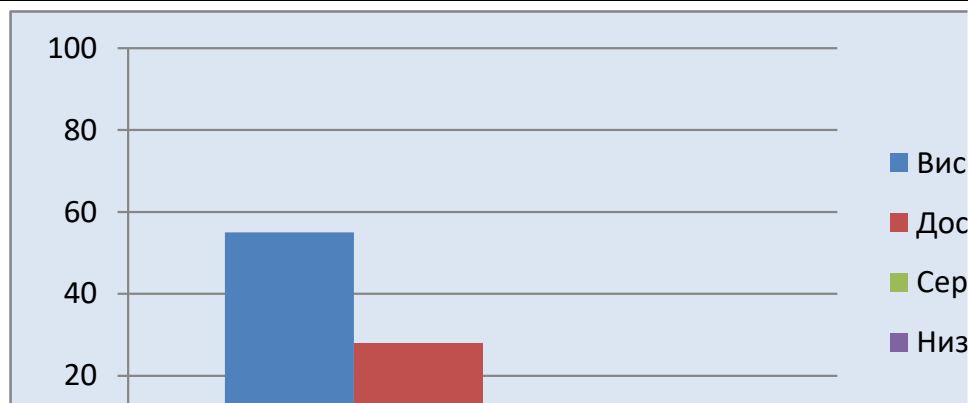

Рис. 2.1. Сформованість читацьких умінь за мотиваційним критерієм

З метою діагностики другого (правильність читання) та третього

(виразність читання) критерію та відповідних показників досліджувалися:

- повнота відтворення учнями фактичного змісту тексту;
- доречність використання інтонаційних, мовленнєвих та позамовних засобів виразності.

Нами було запропоновано дітям відповісти на питання анкети та виконати практичні завдання.

1. Яку книжку ви читаете зараз? Розкажіть все, що ви про неї знаєте.

1. Який персонаж вам подобається найбільше? Поясніть та доведіть фразами вибраного героя.
2. Яким героєм краще бути: добрим чи злим? Чому?

Відповіді на наше 1 запитання учні давали такі: Григір Тютюнник «Ласочка», Гнат Майстренко «Хитра лисиця», Редьярд Кіплінг «Мауглі», Рудольф Распе «Пригоди барона Мюнхаузена», Ксенія Ковальська «Канікули прибульців із Салатти», Астрід Ліндгрєн «Пеппі Довгапанчоха», Микола Носов «Фантазери», «Пригоди Незнайка», Всеволод Нестайко «В країні сонячних зайчиків»... На друге запитання, який персонаж найбільше подобається, учні відповіли, що це: Червона Шапочка, Незнайко, Пеппі Довгапанчоха, Сонячний зайчик, Золота рибка, Кай... Отже, результат за 2 питанням – 60%. Третє запитання вимагало від учнів чітких пояснень. Тому в результаті опитування відповіді були майже однакові: краще бути добрим героєм, бо добро завжди поважають, воно завжди і всюди перемагає, на добрих героїв кожен хоче бути схожий, чим більше добрих героїв, тим більше добрих вчинків не тільки на сторінках казок, але й у реальному житті. Результати за третім питанням – 40%. Художня література несе в собі величезний розвивальний і виховний потенціал: долучає дитину до духовного досвіду людства, розвиває її розум, облагороджує почуття. Чим глибше і повніше читач сприймає той чи інший твір, тим більший вплив він має на особистість, що його читає. Читання, як і будь-яка діяльність, – емоційна діяльність, яка заснована на особистісному сприйнятті та на відтворенні образів художнього твору в уяві читача. У доборі завдань було враховано те, що якщо учень читає правильно, то він розуміє зміст

прочитаного. Якщо ж читання неправильне, тобто дитина перекручує слова, пропускає чи вставляє певні склади, то вона не розумітиме змісту тексту, що дуже негативно позначиться в навчальній діяльності. Для проведення дослідження було обрано оповідання Григора Тютюнника «Ласочка».

Для вироблення правильності та виразності читання були підібрані діагностичні завдання:

1) Прочитайте скоромовку. Вивчіть її напам'ять і запишіть з пам'яті:

Дві лисички, дві сестрички мують лапки, мують личка. Не виводить тато-лис їх невмитими у ліс..

2) Поділіть текст на речення і прочитайте вголос. Позначте кінець кожного речення зниженням голосу і паузою.

«Зимовий вечір»

Взимку дні стають коротші а ночі довші дуже швидко насуваються на небосхил темні хмари засніжені ялини та сосни стоять замріяно непорушно червоногаряче сонце закотилося за обрій (на логічність та розуміння зв'язку слів у реченні, поняття тексту);

3) Прочитайте слова (час 8-10 с), запишіть у зошит ті, які запам'ятали.

Пасовисько, ожеледь, рибалити, підзолочений, облизнулося, вудочка, закортіло, скімлення, прокинувся, куняв, засипав.

4) На одному видиху вимовте чотиривірш:

Йшов журавлик на лужок,

Вбрався в жовтий кожушок.

Кажуть бджілка і жучок:

- Дуже гарний кожушок.

5) Продемонструйте виразне читання твору, прочитайте речення з різною інтонацією та різною силою голосу.

Правильність виконання яких оцінювалася нами за бальною шкалою (0-2): 2 бали - завдання виконано повністю; 1 бал - в завданні присутня помилка; 0 балів завдання виконано невірно.

Таблиця 2.3.

Узагальнені результати діагностики критеріїв правильності та виразності читання молодших школярів, %

Критерії	Рівні			
	Високий	Достатній	Середній	Низький
Правильність читання	70	15	10	5
Виразність читання	60	25	10	5

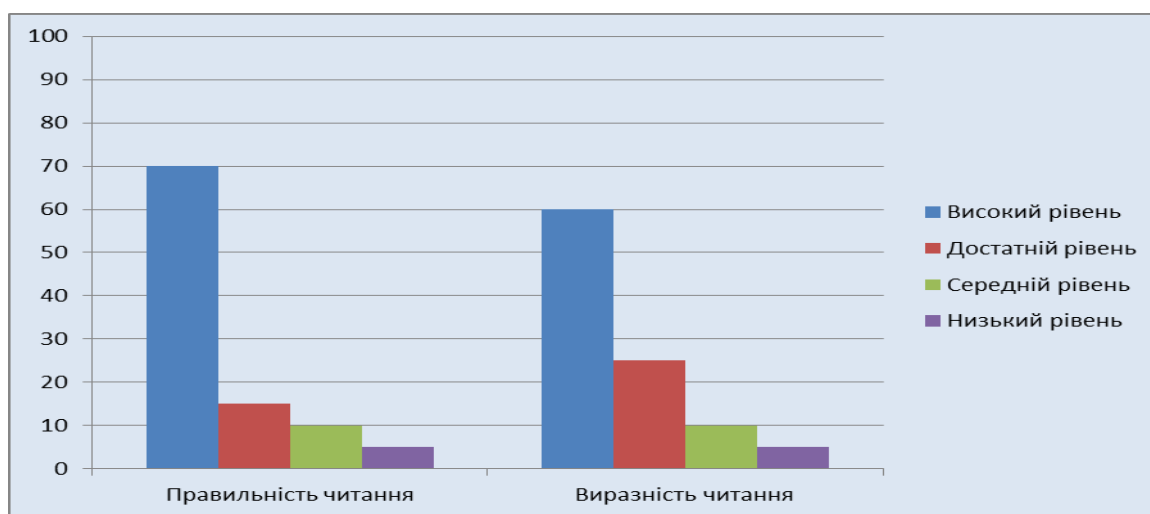

Рис. 2.2. Сформованість читацьких умінь за критеріями правильності та виразності читання

У доборі завдань четвертого критерію (швидкості читання) ми використовували діагностики відомих вчених, зокрема: методика навчання читанню Зайцева, зорові диктанти І.Ф.Федоренка, слухові диктанти І.Г. Пальченка, методика навчання читанню Л.М.Юшкової.

Вправи, які сприяють розвитку гнучкості і швидкості читання:

1) гра «Водолаз». Вимовте на одному видиху одн, огл, осл, овд, огр, кшн, ерс, ірк, їзд, авч, андр тощо; таким же засобом промовте скоромовку;

2) Швидке списування тексту за такою методикою: учні тричі читають уривок тексту, а потім їм дається 2 хвилин для списування максимальної кількості слів речень.

3) «Небо-кидок» – сприяє навчанню учнів орієнтуватись у тексті на сторінці підручника, миттєво знаходити місце читання. Методика: по команді «Кидок» учні мовчки читають заданий текст 5-15 секунд, потім вчитель промовляє слово «Небо». Діти сприймають його як сигнал до того, щоб підняти голови, опустити руки і загубити текст (речення), яке читали; після сигналу «Кидок» учні швидко шукають текст і продовжують читати; вправа повторюється 3-4 рази на кожному уроці читання.

Правильність виконання вправ оцінювалася нами за бальною шкалою (0-2): 2 бали - завдання виконано повністю; 1 бал - в завданні присутня помилка; 0 балів завдання виконано невірно.

Також ми перевірили техніку читання учнів 4 класу. На високому рівні читають 15 учнів, що становить 50%, на достатньому рівні – 11 учнів (35%), середньому – 3 учнів (10%) і на низькому рівні – 1 учень (5%).

Сукупні результати діагностування дітей щодо четвертого критерію представлені у табл. 2.3.

Таблиця 2.4.

Узагальнені результати діагностики швидкості читання молодших школярів, %

Критерій	Рівні			
	Високий	Достатній	Середній	Низький
Швидкість читання	50	35	10	5

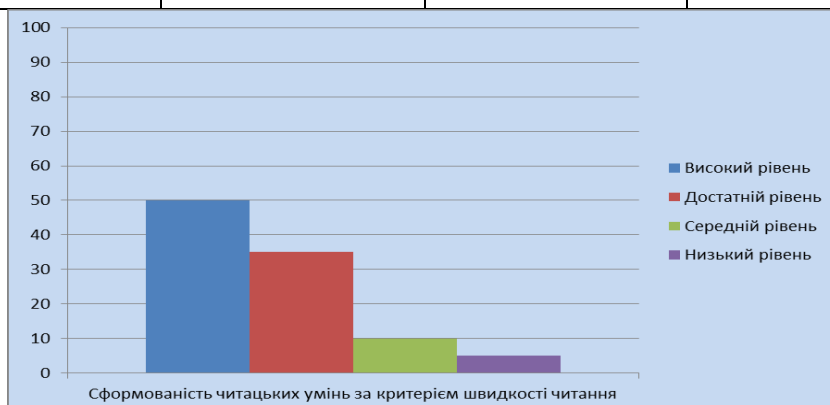

Рис. 2.3. Сформованість читацьких умінь за критерієм швидкості читання

Ми зважали на необхідність дослідження рівня усвідомлення читання, так як це одна з найголовніших якостей читання. Свідоме читання забезпечує уміння читати з ясным розумінням змісту тексту, описаних подій, зв'язку між

ними й уміння оцінити вчинки дійових осіб. Усе це ґрунтується на усвідомленому сприйманні учнями лексичного значення всіх слів, що завдяки граматичній пов'язаності формують думку, виражену реченням. Свідомим визначається читання, якщо учень спроможний не тільки переказати, а й висловити своє ставлення до прочитаного.

Для діагностики критерію рівня усвідомлення читання нами використано завдання виду:

1) Прочитай речення, за змістом здогадайся, яке слово треба додати.

Випав густий лапатий ... (сніг).

Стояла чудова сонячна ... (пора, днина).

Під вікном весело щебетали ... (ластівки).

Пурхнула в повітря згряя ... (птахів).

В гаю виводив трелі ... (соловей).

2) Прочитай слова. Погрупуй пари синонімів.

Гніватись, вудити, невдовзі, вартувати, звичайно, неодмінно, чатувати, обов'язково, дошкуляти, сердитися, ловити, скоро, звісно, заважати.

3) Складіть усно уривок оповідання. Продемонструйте (3-5хв).

4) За поданим малюнком складіть історію-подорож.

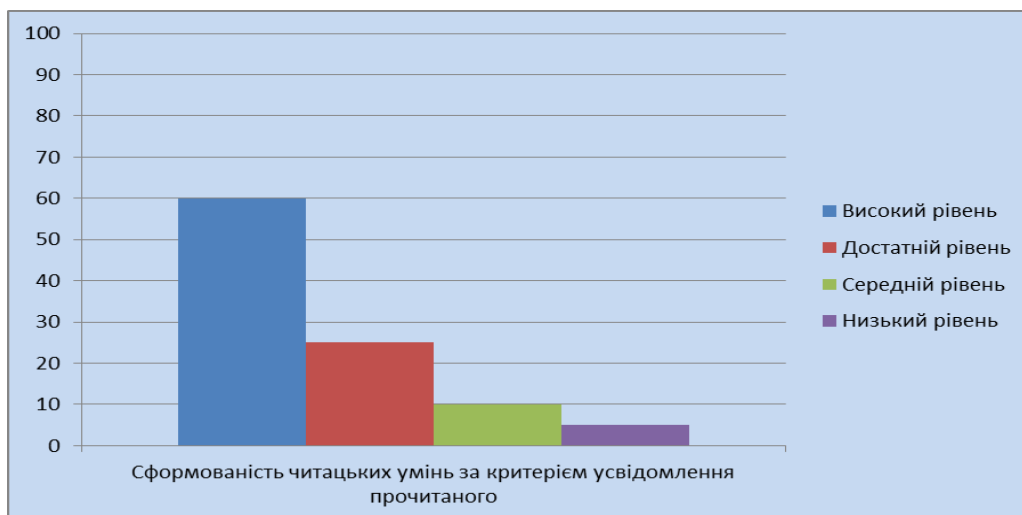
З 1 та 2 завданнями критерію справилося 60% учнів, які досить швидко змогли їх виконати. З другим завданням, стосовно складання усного уривку оповідання та демонстрування протягом 3-5хв, справилося 25% учнів, які досить творчо підійшли до поставленого завдання та, вживаючись в роль головного героя, зуміли проявити свої акторські здібності. Третє завдання викликало чимало емоцій в дітей, бо малюнки, які вони отримали не були ілюстрацією до певної якоїсь казки. Це були сучасні мультиплікаційні персонажі хаотично розміщені на аркушах. Виконання такого типу завдання сягнуло 60%, враховуючи те, що історія-подорож була логічною та послідовною.

Таблиця 2.5.

Узагальнені результати діагностики критерію рівня усвідомлення

читання молодших школярів, %

Критерій	Рівні			
	високий	достатній	середній	низький
Усвідомлення прочитаного	60	25	10	5

Рис. 2.4. Сформованість читацьких умінь за критерієм усвідомлення прочитаного

Опрацювавши п'ять критеріїв сформованості читацьких умінь молодших школярів: мотиваційний, правильність, виразність, швидкість та свідомість читання, ми проаналізували їхні показники у відсотковому відношенні.

Отже, щодо мотиваційного критерію: перший показник – наявність інтересу до читання. У ході експериментального дослідження ми отримали такі результати: високий рівень мають 18 учнів – 60%, це діти, в яких чітко сформований інтерес до процесу читання. 8 учнів – 25% класу належать до достатнього рівня, відносно даного показника, оскільки читання для них не є складністю, але така діяльність ще не повністю систематизована. 10% , тобто 3 учнів отримали середній рівень за даним показником. Це діти, які мають ще не відпрацьовану техніку читання, їм більше до вподоби поки що слухати як читає хтось, ніж читати самому. У досліджуваному класі присутня одна дитина, яка, за результатами нашого опитування, ще не піднялась з початкового рівня. Це, відповідно 5% від загальної кількості, їй надто важко дається читання, а це, у свою чергу, гальмує рівень її досягнень з інших навчальних предметів.

Відповіді цього учня були на примітивному рівні, обмежуючись словами: так, ні, не знаю...

Другим показником мотиваційного критерію є прояв творчої ініціативи. Він показав, що в класі 60% учнів, які активно проявляють свою ініціативу, тобто бажання читати не лише основну предметну літературу, а й додаткову літературу. На достатньому рівні – 25%, це частина класу, яка розуміє поставлені завдання, проте не є активними під час уроків, вони виступають як допоміжна ланка в поєднанні з учнями, які мають високий рівень. Таким чином, утворюється відповідна група із сильних дітей. 10% класу знаходяться на середньому рівні даного показника. Це школярі, яким не цікавий процес читання. Двоє дітей у класі просто виконують те, що їм задано, без бажання. На низькому рівні (5%) знаходиться один учень, який навіть не зовсім розуміє, що від нього вимагають.

Третім показником в складі мотиваційного критерію є показник сформованості творчої зацікавленості. На високому рівні маємо 13 молодших школярів, це 45% від загальної кількості. Діти мають сформовані погляди та інтереси на художню літературу, розуміють її мету та завдання як одного з чинників всебічного розвитку школяра початкової школи. 35% (10 учнів) мають достатній рівень, за даним показником це діти, які зацікавлені в читацькій діяльності, але ще потребують постійної допомоги з боку вчителя. Середній рівень сформованості творчої зацікавленості отримали п'ятеро учнів – 15%, оскільки в них не був чітко виражений вияв творчої ініціативи. Також маємо низький рівень цього показника – 5%.

Другий критерій (правильність читання), його показником є повнота відтворення фактичного змісту тексту. Перед учнями були поставлені завдання на запам'ятовування та відтворення прочитаного. З ними справилися на високий рівень – 70%, 21 учень, діти розуміли як правильно працювати з текстом. На достатньому рівні виявилось 5 дітей, це 15% класу, були допущені незначні помилки; 10% – 3 учнів зайняли позицію середнього рівня і 5% низький рівень за даним показником.

Третій критерій (виразність читання) , показником якого є доречність використання інтонаційних, мовленнєвих та позамовних засобів виразності вміщував завдання на читання з різним наголосом та силою голосу. Високий рівень 18 учнів (60%), на достатньому рівні 8 учнів (25%), на середньому 3 учнів (10%) і на низькому рівні 1 учень, що становить 5%.

Четвертим став критерій швидкості читання. Перед учнями були поставлені завдання для покращення техніки читання. Високий рівень мають 15 учнів, що становить 50%, достатній рівень – 11 учнів (35%), середній рівень – 3 учнів (10%). Відсоток учнів, що мають високий та достатній рівень техніки читання становить 85 %. Учні читають свідомо, правильно, цілими словами, з дотриманням засобів виразності та основних норм літературної вимови.

Останнім ми виокремили критерій – усвідомлення прочитаного з його показниками, а саме: розуміння головної думки, основного змісту прочитаного тексту і логічний взаємозв'язок окремих його частин. Високий рівень мають 18 учнів – 60%. Діти швидко й дуже творчо виконували завдання, їхні пропозиції були неординарні, вони фантазували, вигадували, пропонували свій варіант. 25% школярів належать до достатнього рівня, вони не мали особистого варіанту задуму, а використовували інформацію попередньо почуту. Середній (10%) та низький рівень дітей (5%), яким ще не під силу прояв такого показника.

За результатами діагностичного обстеження за п'ятьма критеріями (мотиваційний, правильність, виразність, швидкість, свідомість читання) нами виокремлено чотири: (високий, достатній, середній та низький) рівні сформованості читацьких умінь молодших школярів:

Низький рівень (5% опитаних) переважає в дітей, які спроможні відповісти лише на запитання, що стосуються окремих фрагментів змісту твору. Утруднюються пояснити, як пов'язані між собою події у тексті, читають з вираженими ознаками беззвучної артикуляції у темпі, нижчому від меншого нормативного показника, переказують на основі поданого зразка плану менше половини змісту тексту. Їх переказ характеризується непослідовністю,

пропуском фрагментів, важливих для цілісного розуміння змісту, наявністю багатьох орфоепічних і мовленнєвих помилок;

Середній рівень (10,4%). Характер відповідей дитини на запитання свідчать про неповне розуміння фактичного змісту твору. Під час читання в учнів часто виникають зовнішні мовленнєві рухи. Темп читання є дещо нижчим від меншого показника за нормою. Такий школяр зв'язно, але недостатньо повно, відтворює фактичний зміст твору з опорою на поданий зразок плану, часто порушує послідовність викладу, припускається мовних і мовленнєвих помилок.

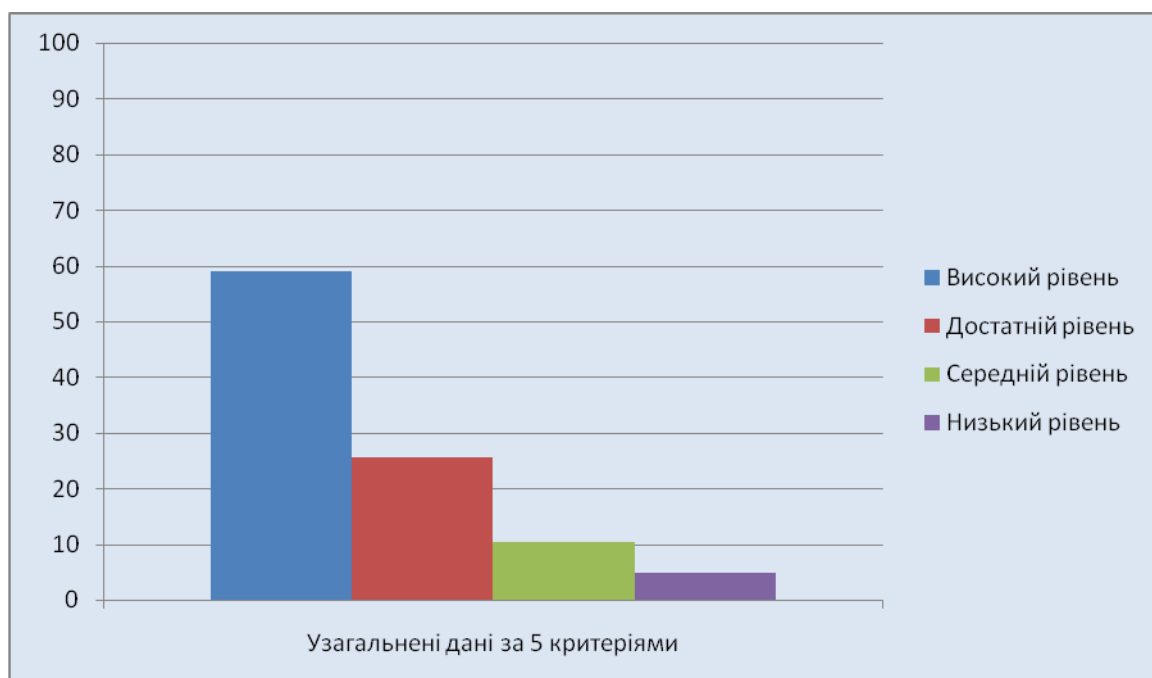
25,6% учнів знаходяться на *достатньому* рівні. Дитина усвідомлює фактичний зміст тексту, але неповно розуміє його основний смисл. Виконуючи завдання, припускається помилок, що пов'язані з розумінням основної думки твору, встановленням причинно-наслідкових зв'язків. Спосіб і темп читання свідчать про належний рівень сформованості цього виду читання. Це учні, в яких не повністю розвинена уява, вони не створили історії-подорожі за малюнком, пояснивши це тим, що не зрозуміли поставленого запитання.

59% опитаних належать до *високого* рівня. Вони чітко розуміють поставлені запитання, творчі завдання: усні, письмові, малюнкові виконують без ускладнень. У них, не зважаючи на їх молодший шкільний вік, дуже добре розвинені читацькі та комунікативні здібності, вони повністю глибоко розуміють зміст та основний смисл різних за складністю окреслених навчальною програмою текстів; правильно відповідають на всі запитання за змістом прочитаного. Темп читання зазвичай у 1,5-2 рази перевищує нормативні показники читання вголос. Спосіб читання відповідає критеріям цього виду читання. Школярі самостійно будують розповідь, виділяючи головне та узагальнюючи зміст прочитаного, висловлюють власне ставлення до змісту твору, добираючи відповідні аргументи щодо певної позиції.

Таблиця 2.6.

Узагальнені результати сформованості читацьких умінь учнів 4 класу за п'ятьма критеріями (мотиваційний, правильність, виразність, швидкість, свідомість читання), %

Критерії	Рівні			
	Високий	Достатній	Середній	Низький
Узагальнений показник за мотиваційним критерієм	55	28	12	5
Правильність читання	70	15	10	5
Виразність читання	60	25	10	5
Швидкість читання	50	35	10	5
Усвідомлення прочитаного	60	25	10	5
Узагальнені дані за 5 критеріями	59	25,6	10,4	5

Рис. 2.5. Узагальнені результати сформованості читацьких умінь учнів 4 класу за п'ятьма критеріями (мотиваційний, правильність, виразність, швидкість, свідомість читання)

2.2. Використання технології «Щоденні 5» як ефективного засобу формування читацьких умінь

Ми живемо в епоху динамічного та надзвичайно мінливого життя. Швидкими темпами розвивається наука, постійно змінюються технології, Суспільство стало інформаційним: із застосуванням високих технологій, це вимагає від освіти формування компетентної особистості. Сучасна освіта змінюється, акценти в навчанні також: відбувається перехід від школи, яка «напишає» дітей знаннями, до школи компетентностей, школи, яка виховує самостійних, обізнаних, мислячих та творчих людей.

І такі зміни, перш за все, стосуються української системи освіти та її основи – початкової освіти. Адже саме школі відводиться важлива роль – формування особистості, яка творчо та критично буде мислити, самостійно розв'язуватиме проблеми, буде здатною до життя в суспільстві, буде прагнути до самовдосконалення і навчання впродовж життя, буде готовою до свідомого життєвого вибору та самореалізації.

Педагогічна технологія «Щоденні 5» є однією з технологій, що допоможе школярам не тільки засвоїти певний обсяг знань, а й буде сприяти розвитку особистісних якостей, розвитку вмінь бути самостійними та відповідальними, креативності, умінню мислити нестандартно. Метою технології «Daily 5» є навчання школярів самостійності, вона спрямована на розвиток читацьких умінь та навичок. Також вона розширює словниковий запас та прищеплює любов до читання. Принципами технології є відповідальність, довіра та повага, спільна діяльність, 10 кроків до самостійності [33].

Педагогічну технологію «Щоденні 5» (Daily 5) розробили Гейл Боші та Джоан Мозер, дві вчительки початкових класів з міста Сіетл США.

«Щоденні 5» – це методична система, яка розвиває креативність, уміння мислити нестандартно, навчає учнів працювати самостійно. Її використовують в таких країнах світу, як Канада, Британія, Америка і Австралія. Вона складається з п'яти діяльностей – «Письма для себе», «Читання для себе», «Читання для друга», «Роботи зі словами» і «Слухання», які діти виконують

щодня, під час уроків чи групи продовженого дня. Наприклад, щодня читають по 3-5-7 (пізніше – до 20) хвилин, пишуть, слухають. Кожен вид діяльності сприяє відпрацюванню в дитини витримки, самостійності, зосередженості у процесі читання і письма протягом тривалого часу. Завдання, що виконують школярі під час Daily 5, можна обирати, а це підвищує мотивацію, сприяє розвитку творчості та інтелектуальному розвитку дітей [7].

«Читання для себе» є першим кроком впровадження цієї технології. Педагог може самостійно визначати час, коли йому краще проводити цей вид діяльності. Важливим є те, що учень самостійно обирає книгу чи текст для читання. Для цього передбачено створення у класі бібліотеки, зважаючи на інтереси дітей. Педагог не має нав'язувати свої інтереси при виборі дитиною літератури для читання. Діти читають протягом 20 хвилин, але розпочинати цю діяльність потрібно із 5–10 хвилин в залежності від віку дітей, і поступово збільшувати час для читання. До того ж, щоб сприяти мотивації читання у класі, можна створити куточок «Читацьких досягнень», щоб школярі могли спостерігати за власними читацькими успіхами. Після опрацювання книги або тексту діти мають виконати завдання для перевірки розуміння твору, а головне для усвідомлення прочитаного.

Г.Буше і Дж.Мозер, автори технології «Щоденні 5», зазначають, що працюючи над розділом «Читання для себе», вчитель та діти повинні пам'ятати про таке: школярі обирають книгу, яку хочуть прочитати; самостійно обирають зручне місце для читання і починають працювати; під час роботи залишаються на одному місці; дотримуються правил читання: тримають правильно книгу, слідкують за своєю поставою; виконують завдання після опрацювання твору; читають увесь відведений для цього час.

«Читання для когось» – це другий крок. Під час виконання цієї діяльності діти об'єднуються в пари за інтересами або за обраним твором. Такий вид діяльності спонукає учнів учитися співпрацювати комунікувати один з одним, а саме слухати, виконувати завдання в парі, ставити запитання за змістом прочитаного та аналізувати опрацьований твір. «Читання для когось» можна

розпочати з невеликого за обсягом твору, що займає менше часу для читання, щоб діти могли звикнути до такого виду діяльності, а в процесі роботи збільшувати тексти за обсягом. Після того, як школярі оберуть твір для читання, вчитель пропонує їм обрати форму для роботи. Учні можуть читати по 1 чи 2 речення, по абзацу. Якщо це учні 3–4 класів, можна навіть по декілька абзаців, а також по сторінці, але діти мають зробити вибір самостійно. Педагог не повинен нав'язувати їм свої інтереси. Після завершення читання в парах діти розпочинають роботу над виконанням завдань, що спрямовані на перевірку прочитаного. До того ж педагог і школярі мають пам'ятати, що учні працюють злагоджено в парі; після обрання твору одразу розпочинають роботу; діти мають читати по черзі; весь відведений час працювати на одному місці; учні мають також допомагати один одному зрозуміти прочитане, ставлячи запитання за змістом твору; виконують завдання після опрацювання твору. Під час «Читання для когось» учні вчать слухати один одного, тобто забузпечується вид мовленнєвої діяльності – аудіювання.

«Письмо для себе» – це третій крок технології «Щоденні 5». Під час виконання цього виду роботи педагог може запропонувати дітям будь-яку тему для письма, а також школярі можуть самостійно обирати теми. «Письмо для себе» допомагає дітям навчитися висловлювати думки і записувати їх на папері, розвивати зв'язне мовлення. Як і в попередніх щоденних діяльностях, педагог разом з дітьми складає правила, яких вони мають дотримуватися під час «Письма для себе», а саме: учень обирає тему для письма і одразу починає працювати; учень виконує роботу протягом певного часу; весь відведений час працює на одному місці; після написання перечитує написане, виправляє допущені помилки; після завершення роботи прибирає своє робоче місце. Під час цієї роботи першокласники можуть працювати, наприклад, в альбомах і малювати свої враження, поки не навчаться писати. Учні 2–4 класів можуть працювати у звичайних зошитах. Важливим моментом у цій діяльності є те, що педагог не критикує роботу учнів, не виправляє помилки, не обмежує їх в обсязі написання роботи. Щодня під час «Письма для себе» учні зазначають

дату написання та тему, яку вони обрали для письма, і після цього висвітлюють свої думки. Вони працюють як індивідуально, так і у малих групах, читають або пишуть в індивідуальній зоні. Відпрацьовування такої незалежності розвиває потребу в школярів краще писати та читати.

«Робота зі словами» – це четвертий крок. Під час цього виду діяльності педагог добирає слова, які необхідно опрацювати з дітьми, також використовує і ті слова, які передбачені навчальною програмою. До того ж діти опрацьовують незнайомі слова, які учням зустрілись під час читання художніх творів, розв'язування математичних задач, під час роботи з текстами на уроці природознавства. У процесі «Роботи зі словами» педагог забезпечує учнів словниками, у яких вони можуть знайти визначення слів. Педагог для цього виду діяльності готує учням різні завдання для роботи, а також дає змогу закріплювати вивчений матеріал на уроках української мови. Після вивчення певної кількості слів можна запропонувати школярам скласти словникову історію, казку, оповідання з їх використанням. Для цієї роботи актуальним є використання стіни слів – це місце у класній кімнаті, куди педагог розміщує всі слова, які учні вивчають впродовж місяця. Під час «Роботи зі словами» діти вчаться працювати зі словниками, поповнюють свій лексичний запас, використовують набуті знання під час написання різного виду робіт: переказів, оповідань, власних висловлювань, розвивають зв'язне мовлення.

«Слухання» – це є п'ятий крок технології «Щоденні 5». На цьому етапі педагог готує для учнів аудіозаписи, які вони обирають і слухають, або школяр може самостійно обрати файли для слухання, використовуючи відповідні гаджети. На сьогоднішній день є дуже багато інтернет-джерел з аудіозаписами літературних творів. Після завершення «Слухання» діти розпочинають роботу над виконанням завдань, які спрямовані на перевірку прослуханого. Під час «Слухання» школярі вчаться тривалий час сприймати інформацію, не відволікаючись, випрацьовувати витримку, обмінюватися думками щодо прослуханого твору, аналізувати почуте [8].

Отже, як бачимо, у своєму використанні дана модель є достатньо зрозумілою, хоча і відрізняється від адаптованого варіанту, який було представлено у проєкті «Нова українська школа». І для того, щоб зрозуміти актуальну потребу у запропонованій Міністерством освіти і науки України технології, треба проаналізувати теоретичні основи, на яких базується технологія «Щоденні 5» [41].

2.3. Впровадження системи методичних прийомів розвитку читацьких умінь молодших школярів за допомогою технології «Щоденні 5»

Протягом нашого дослідження нами була розроблена модель навчання, яка характеризується як сукупність елементів процесу формування читацьких умінь молодшого школяра засобами технології «Щоденні 5», яка сприяє розвитку читацьких умінь та навичок, прищеплення любові до читання, збагачення словникового запасу, для навчання дітей бути самостійними під час читання й письма, щоб учитель мав можливість працювати з учнями індивідуально та в малих групах відповідно до учнівських потреб. Вправи системи є надзвичайно різноманітними, що збільшує мотивацію та інтелектуальну зайнятість учнів.

Для реалізації експерименту нами була розроблена експериментальна програма з впровадження методичної системи «Щоденні 5», що передбачала поетапне включення дітей в нову і незнайому для них діяльність (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

Експериментальна програма запровадження методичної системи «Щоденні 5» на уроках словесності в 4 класі

Етапи	Зміст роботи	Результат (якості і компоненти творчої особистості, що формуються в результаті роботи)
Підготовчий	Введення нової діяльності, вироблення спільних правил поведінки, яких треба дотримуватись під час цієї діяльності.	<ul style="list-style-type: none"> • спостережливість, здатність побачити незвичайне у звичайному; • мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості;
Основний	Щоденне впровадження 5 видів діяльності на уроках;	<ul style="list-style-type: none"> • допитливість, пізнавальний інтерес; • світоглядні властивості особистості;

		<ul style="list-style-type: none"> • морально-етичні цінності; • потреби, мотиви, особистісні читацькі установки, які спонукають учня до читання та задоволення пізнавальних інтересів; • інтелектуально-логічні здібності; • працелюбність; • емоційна активність; • цілеспрямованість.
Підсумковий	Самостійна читацька діяльність як на уроках, так і позаурочний час (складання власного «Щоденника вражень»).	<ul style="list-style-type: none"> • розвинена уява, вміння фантазувати; • розвинене мовлення, образне мислення; • інтелектуально-евристичні, інтуїтивні здібності; • комунікативно-творчі здібності; • здібності до самоуправління особистості своєю навчально-творчою діяльністю; • сміливість, • готовність до ризику, самостійність, • ініціативність, впевненість в своїх силах та здібностях

Впровадження технології «Щоденні 5» вимагає від педагога початкових класів готовності до організації освітньої діяльності школярів, дотримання ними правил із щоденними видами роботи. Учитель також має пояснити учням: для того, щоб у майбутньому стати успішною людиною, вони мають навчитися проходити певний шлях – це 10 кроків до успішного навчання та незалежності (див. Додаток Л).

Перед початком кожного виду роботи учитель з дітьми складають правила, яких вони дотримуються під час занять (див. Додаток З).

1. Читання для себе. Цей вид роботи ми пропонували учням на уроках літературного читання. У технології «Щоденні 5» існує три способи прочитати книгу:

- читай картинки;
- читай слова;
- перекажи історію.

Сучасні письменники дитячих книг дуже яскраво представляють ці три способи прочитання книги. На сайті ed-era.com можна побачити відеопрезентації нових дитячих книжок таких сучасних українських письменників, як К. Бабкіна, Г. Ткачука, О. Дерманського, О. Кочубей та багато

інших, що нині представлені в Хрестоматії для 3-4 класів. І саме вони в своїх книжках реалізують принцип трьох способів читання, який є важливим для методики «Щоденні 5». По-перше, у книжках дуже яскраві ілюстрації, за якими дітям без прочитання тексту можна запропонувати «читати картинки», таким чином самостійно фантазувати, про що буде йти мова в книжці. «Читай слова» - коли учні знайомилися з текстом книжки безпосередньо. А також «перекажи історію», коли за допомогою ілюстрацій школяр міг розповісти іншим, про що він прочитав, таким чином вдосконалюючи і розвиваючи усне мовлення. Дуже добре є те, що деякі з цих творів сучасних авторів представлені в «Хрестоматії сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах», оскільки не завжди є можливість купити для школи багато нових і сучасних 25 книжок. Тому можна запропонувати дітям обрати твори саме з Хрестоматії, реалізуючи принцип трьох способів читання саме на творах цієї книги. (Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах. Серія «Шкільна бібліотека», укладач Тетяна СТУС. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. – 160 с.).

У Хрестоматії є дуже багато цікавих творів на різні теми і на різні вподобання учнів. Школярі читають твір протягом визначеного часу, а потім виконують різнорівневі завдання для перевірки та усвідомлення прочитаного. (Додаток Г).

2. Читання для когось. Для організації такої діяльності можна готувати тексти (книги для читання); об'єднувати дітей у пари; визначати час для читання; готувати завдання для роботи над усвідомленням прочитаного. При цьому важливим було складання пам'ятки для учнів (див. Додаток Г).

На уроках літературного читання розпочинали читання нового твору саме з виду діяльності «Читання для когось». Побачивши результати впровадження цієї методики і роблячи висновки, ми б хотіли зазначити, що на початку впровадження цієї методичної системи учні читали один одному по реченню, потім по абзацу, таким чином вони вчилися бути уважнішими і краще запам'ятовували твір. Адже якщо один школяр буде повністю читати текст, то

іншому буде нудно слухати. Тому ми у пам'ятку включили також правила читання по черзі. Після прочитання твору ми пропонували виконати різні види завдань (див. Додаток Г).

3. Слухання. Педагоги початкової школи знають: учні молодшого шкільного віку люблять працювати руками, а інформацію сприймають здебільшого за допомогою зору. Навичок засвоювати нові знання «на слух» у школярів такого віку майже немає. Але у 5 класі починається поділ на предмети, і учням доводиться дуже швидко перелаштовуватися саме на аудіосприйняття. Завданням діяльності «Слухання» є зробити перехід до такого сприйняття легшим. Для такого виду роботи ми готували спеціальні матеріали для слухання (сюжетні твори, аудіозаписи), завдання для роботи над усвідомленням почутого, матеріал для роботи після слухання. На уроках ми використовували аудіокниги, пропонуючи слухати дітям уривок з твору «Пригоди Піннокіо» Карло Коллоді. Після цього запропонували їм завдання, які відображені в додатку (див. Додаток Г).

4. Робота зі словами. Цей вид роботи ми застосовували як на уроках літературного читання, так і на уроках української мови. На уроці літературного читання під час вивчення твору Г.Майстренка «Хитра лисиця» для засвоєння незнайомих слів ми провели роботу зі словами в цікавому форматі (див. Додаток Г).

Для роботи були обрані такі слова: натрапити, пильніше, нечутно, небокрай, брижі, покрадьки, чимдуж. Ми добирали слова та тексти для роботи, матеріали і завдання, готували словники, розміщували слова на «стіні слів». Для цієї роботи важливою є стіна слів. Це місце у класній кімнаті, куди педагог розміщує усі слова, які діти вивчають впродовж місяця. Це дуже корисно, адже вони і надалі можуть користуватися у навчанні цією «стіною». У процесі роботи зі словами використовували різноманітні завдання: знайди незрозуміле слово у словнику, склади з ним речення, придумай і розкажи про це слово історію, виліпи з пластиліну композицію про значення слова.

5. Письмо для себе. Цей вид роботи ми застосували на уроці української мови під час вивчення теми «Текст». Але ми вирішили не обмежуватися однією темою для всіх учнів, тому запропонували їм такі цікаві теми для «письмового розмірковування» (див. Додаток Г). Для роботи ми добирали теми, які стосуються досвіду дітей, не оцінювали і не критикували їхні твори, не обмежували об'єм тексту і обов'язково використовували пам'ятку для учнів (див. Додаток З).

Таким чином, технологія «Щоденні 5» - це не тільки робота на уроці, а й в позаурочний час. І щоб довести, що ця робота може бути цікавою і захоплюючою, ми розробили невеличкий щоденник вражень для учнів, який використовували впродовж нашої експериментальної роботи. «Кожен день – це відкриття! Відкрий себе!».

ВИСНОВКИ

1. На сьогоднішній час проблема читання є дуже актуальною. Сучасне суспільство стикнулося з тим, що підростаюче покоління майже повністю втратило інтерес до читання. Тому велика увага приділяється формуванню читацьких вмінь молодших школярів. Уміння – це готовність людини успішно виконувати певну діяльність, яка ґрунтується на знаннях і навичках. Уміння надають знанням особливої ваги і значущості. Уміння – це знання в дії. У роботі доведено, що поняття «читацькі вміння» є, насамперед, найважливішою умовою успішного навчання в школі з усіх предметів та є необхідними для кожної дитини. Подано власну дефініцію «читацькі вміння». Це готовність найбільш ефективно виконувати дії стосовно різних джерел інформації у відповідності до цілей та умов, у яких доводиться діяти.

2. Проблема формування та важливості навичок читання є предметом багатьох досліджень. Над нею працювали такі видатні психологи та педагоги, як Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, П. Ф. Каптерєв, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та інші. Питання формування читацьких вмінь вивчали І.Т. Федоренко, В.М. Зайцева, В.І. Кузнецова, Є.Г. Сарапулова, в працях яких, висвітлюються питання визначення основних методів організації дитячого читання і шляхів формування читацьких навичок у сучасній школі. На підставі опрацьованих першоджерел зроблено висновок про те, що уміння читати і розуміти прочитане мають загальнонавчальний характер, а їх сформованість в учнів сприяє ефективній навчальній діяльності з усіх предметів.

3. У 2018 році Кабінет міністрів затвердив новий Державний стандарт початкової освіти. Саме за ним уже навчаються 1–2 класи. Учні 3–4 класів проходять навчання за попереднім Державним стандартом, розробленим у 2011 році. Враховуючи зміни в Програмі літературного читання, які визначені в Державному стандарті початкової освіти, ідеї концепції «Нова українська школа», основною метою вивчення курсу «Літературне читання» є розвиток учнів засобами читацької діяльності; формування читацької компетентності учнів початкових класів, яка є основною складовою частиною комунікативної

та пізнавальної компетентностей; ознайомлення учнів із дитячою літературою як мистецтвом слова; підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі. Головна увага також звертається на формування в учнів цікавості до читання, міцних навичок усвідомленого читання, удосконалення підготовки учнів початкової ланки до самостійного вибору і читання книг.

Проаналізувавши сучасні підручники, у дослідженні визначено, що вони певним чином забезпечують розвиток читацьких умінь школярів. Майже на кожному уроці передбачена робота з новими словами, таким чином забезпечується збагачення словникового запасу учнів, вміння аналізувати, розподіляти ціле на частини, виділяти ознаки предметів, узагальнювати. Представлено достатньо роботи з текстом, а відповідно і відбувається процес читання (з різними варіаціями), присутні і завдання, які передбачають відтворення отриманої інформації.

Проаналізувавши передовий досвід вчителів, зроблено висновок про те, що для формування читацької компетентності школяра вчителі використовують рекомендації, надані на освітній платформі EdEra, методичні розробки, які були представлені у презентації вчителем української мови, заступником директора НВК «Новопечерська школа» Мариною Пристінською. Дані приклади передбачають щоденну роботу за технологією «Щоденні 5» на кожному уроці словесності. Таким чином, всі вчителі-практики мають змогу, орієнтуючись на приклади, створювати власні розробки, які б були цікаві дітям, і забезпечували ефективність формування читацької компетентності школярів.

4. Методика формування та розвитку читацьких умінь молодшого школяра на уроках словесності передбачала проведення дослідно-експериментальної роботи. Вона полягала у визначенні рівня сформованості читацьких умінь учнів 4 класу та створенні спеціальних умов для підвищення наявного рівня за допомогою розробленої та впровадженої системи роботи за технологією «Щоденні 5». За результатами діагностичного обстеження за п'ятьма критеріями (мотиваційний, правильність, виразність, швидкість,

свідомість читання), нами виокремлено чотири: (високий, достатній, середній та низький) рівні сформованості читацьких умінь молодших школярів. Низький рівень (5% опитаних) переважає в дітей, які спроможні відповісти лише на запитання, що стосуються окремих фрагментів змісту твору; до середнього рівня (10,4%) відносяться учні, характер відповідей яких на запитання свідчать про неповне розуміння фактичного змісту твору; достатній рівень (25,6%) учнів. Такі діти усвідомлюють фактичний зміст тексту, але неповно розуміють його основний смисл. Виконуючи завдання, припускаються помилок, пов'язаних з розумінням основної думки твору, встановленням причинно-наслідкових зв'язків. Високий рівень (59% опитаних) переважає в дітей, які чітко розуміли поставлені запитання, творчі завдання: усні, письмові, малюнкові виконували без ускладнень.

5. На підставі аналізу науково-методичних джерел та передового педагогічного досвіду в роботі доведено, що з метою формування читацьких умінь учнів ефективним і доцільним є використання інноваційної методичної системи «Щоденні 5». Використання у щоденній роботі технології «Daily 5» допомагає виробити в учнів уміння працювати самостійно, робити власний вибір, глибоко висловлювати думки щодо певного питання чи проблеми, аналізувати й приймати рішення, вдумливо читати та формувати навичку самостійного, творчого письма.

Отже, в результаті проведеного нами експерименту доведено, що розроблена система роботи сприяє ефективному формуванню читацьких умінь молодшого школяра, що свідчить про досягнення мети дослідження і виконання усіх поставлених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонеч М. Я. Дидактичні проблеми загальноосвітньої школи у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського : монографія / М. Я. Антонеч. – К. : Вища шк. – 2008. – 247 с.
2. Бойко Л. Формування ключових компетентностей на уроках літературного читання в початкових класах // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – № 5. – С. 80 – 84.
3. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови / О. М. Біляєв. – К. : Генеза, 2005. – С. 49.
4. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект / О. В. Вашуленко. – К. : Освіта, 2011. – 94 с.
5. Виготський Л. С. Психологія мистецтва / Л.С.Виготський; за ред. М.Г.Ярошевського. – М. : Просвещение, 1989. – С. 11 – 14.
6. Виготський Л. С. Вікова та педагогічна психологія / Л. С. Виготський. – К. : Просвіта, 2001. – С. 5 – 30.
7. Відео-рекомендації Марини Пристінської – заступника директора НВК «Новопечерська школа» [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=4BE3CBIseo>
8. Відео-рекомендації Оксани Хомич – вчительки початкових класів в НВК «Новопечерська школа» [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/channel/UCmj5jBaNuwTLQg9Y6vh4kQg/about>
9. Волошина Г. П. Особливості уроків читання та літературознавча пропедевтика у початковій школі : посіб. для студентів та учителів поч. кл. / Г. П. Волошина. – Умань, 2011. – С. 18 – 20.
10. Воюшина М. П. Аналіз художнього твору // Початкова школа. – 1989. – № 5. – 166 с.
11. Гнатюк Л. П. Мовна особистість як об'єкт лінгвістичних досліджень : історія дефініції та проблема структури / Л. П. Гнатюк // Вісник Черкаського університету. – Серія «Філологічні науки». – Вип. 44. – С. 38 – 43.

12. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 56 – 58.

13. Горецкий В. Г. Организация текущего и рубежного контроля за усвоением знаний, умений и навыков в процессе обучения детей чтению в начальных классах / В. Г. Горецкий, Л. И. Тикунова. – М. : Новая школа, 1994. – С. 48.

14. Гудзик І. П. Розвиток навички читання / І. П. Гудзик. – К. : Освіта, 1993. – 80 с.

15. Державний стандарт початкової освіти : постанова КМУ № 87 : від 21 лютого 2018 р. ; [Електронний ресурс] / 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

16. Джежелей О. Диференційований підхід до формування навички читання у чотирирічній початковій школі // Початкова школа. – 2002. – №4. – С. 10 – 11.

17. Для вчителів НУШ «Щоденні 5». Читання текстів по методу В. Едигея. Частина І. [Електронний ресурс] / 2018. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/dla-vciteliv-nus-sodenni-5citanna-tekstiv-po-metodu-v-edigea-castina-ii-73795.html>

18. Для вчителів НУШ «Щоденні 5». Читання текстів по методу В. Едигея. Частина ІІ. [Електронний ресурс] / 2018. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/dla-vciteliv-nus-sodenni-5citanna-tekstiv-po-metodu-v-edigea-castina-ii-73795.html>

19. Ельконін Д. Б. Етапи формування дії читання: Фонемний аналіз слів // Ельконін Д. Б. Як вчити дітей читати. – К. : Знання, 1976. – С. 86.

20. Ємець А. А. Як навчити дитину розуміти і любити літературу : Коло читання молодших школярів / А. А. Ємець. – К. : Шкільний світ, 2011. – 112 с.

21. Зайцев В. Н. Тріщини в початковому навчанні / В. Н. Зайцев. – К. : Правда, 1986. – С. 30 – 36.

- 22.Іванова Л. І. Формування читацької самостійності молодших школярів у системі позакласного читання / Л. І. Іванова. – Рівне : Видавничий центр РДГУ, 2008. – 108 с.
- 23.Ігнатенко Н. Особливості розуміння навчальних текстів молодшими школярами // Світло. – 2002. – №4. – С. 40 – 43.
- 24.Ісаєва О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів / О. Ісаєва. – К. : Ленвіт, 2000. – 183 с.
- 25.Копчук А. М. Виховання читацьких інтересів учнів / А. М. Копчук. – К. : Знання, 1985. – 46 с.
26. Куріпта В. І. Ефективні методи і прийоми удосконалення навички читання // Початкове навчання та виховання. – 2005. – № 29 – 30. – С. 38 – 48.
27. Лаенз Дж. Система професійної підготовки вчителів у Канаді / Дж. Лаенз // Освіта і управління. – 2007. – Т. 1. – Ч. 4. – С. 163 – 169.
28. Літературне читання. 1-4 класи. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. з навчанням українською мовою. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2016. – 160 с.
- 29.Літературне читання. Українська мова. 3 клас : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. / О. Я. Савченко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192 с.
30. Мейлах Б. С. Художественное восприятие как научная проблема / Б.С. Мейлах. – Л. : Наука, 1971. – С. 56 – 57.
31. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ» : навч. посібник / Авт. і уклад. О. О. Ліннік. – К. : Вид. Дім «Слово», 2010. – С. 31 – 36.
32. Нікіфорова О. І. Психологія сприйняття художньої літератури. – К. : Знання, 1972. – С. 80.
33. Нова українська школа : poradnik для вчителя / Під заг. ред. Бібик Н. М. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
- 34.Омельченко С. Розвиток мислення та фантазії на уроках читання // Початкова освіта. – 2005. – № 41. – С. 5 – 9.
- 35.Органова О. Н. Специфіка естетичного сприйняття / О. Н. Органова. – К. : Вища школа, 1975. – С. 10 – 15.

- 36.Павелків Р. В. Загальна психологія : підручник / Р. В. Павелків. – К. : Кондор, 2009. – С. 36 – 40.
- 37.Пальченко І. Г. Про вдосконалення техніки читання // Початкова школа. – 1989. – № 11. – С. 13 – 17.
- 38.Пархоменко Н. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання. // Початкова школа. – 2000. – № 7. – С. 44 – 48.
- 39.Пелешок Е. Робота над засобами виразності на уроках читання / Е. Пелешок, Т. Шевчук // Початкова школа. – 1998. – № 12. – С. 12 – 14.
- 40.Приватна київська школа «Тотоша» – Режим доступу до ресурсу : <http://totosha.kiev.ua/uk/pochatkova-shkola/>).
- 41.Пристінська М. Хочеш змін? Дій! [Електронний ресурс] – 2017. – Режим доступу до ресурсу : <http://svitlanagalata.blogspot.com/2018/01/blogpost.html>.
42. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.kmu.gov.ua>
43. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах : посібник для вчителя. – К. : Освіта, 2007. – С. 22 – 27.
44. Сафарян С. Проблеми формування читацької компетенції школярів у світлі сучасного змісту шкільної літературної освіти / С. Сафарян // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2008. – №10. – С. 4 – 6.
45. Ситченко А. Формувати читацьку компетентність : про науково-педагогічні засади цієї роботи / А. Ситченко // Всесвіт. л-ра в серед. навч. закл. України. – 2007. – № 10. – С. 49 – 53.
46. Столяренко Л. Д. Основи психології / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Фенікс, 1999. – 90 с.
47. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Освіта, 1976. – С. 9 – 10.
48. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5 т. / О. В. Сухомлинський. – К., 1976-1977. – Т. 1: Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості.

Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. – К., 1976. – С. 24 – 26.

49. Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – С. 57

50. Сучасні вимоги до читацьких умінь. Міжнародний досвід їх вимірювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sas1.at.ua/index/0-70>

51. Рожина Л. Н. Психологія сприйняття літературного героя школярами / Л. Н. Рожина. – К. : Вища шк., 1977. – С. 60 – 68.

52. Рубинштейн С. Л. Основи общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 1999. – С. 40 – 47.

53. Українська мова : підруч. для 3 кл. / М. С. Вашуленко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192 с.

54. Федоренко І. Т. Система вправ для вдосконалення читання школярів // Початкова школа. – 1989. – № 11. – С. 10 – 16.

55. Федоренко І.Т. Шляхи удосконалення техніки читання // Початкова школа. – 1982. – № 1. – 18 с.

56. Федосюк Т. Формування навички свідомого читання / Т. Федосюк // Початкова освіта. Шкільний світ : Перша українська газета для першого вчителя. – 2014. – №1. – С. 47 – 50.

57. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних педагогічних закладів освіти. – 2-е вид. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – С. 105 – 110.

58. Формування читацької компетенції в контексті сучасної методичної парадигми // Науковий вісник Чернівецького національного університету «Серія педагогіка і психологія». – 2006. – Вип. 300. – 194 с.

59. Хомич О. О. «Особливості навчання учнів початкових шкіл Канади» // «Young Scientist». – № 11 (51). – November, 2017. – С. 460-465. [Електронний ресурс] / 2017. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/110.pdf>

60. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 3, 4 класах / укл. Т. Стус. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. – 160 с. – Серія «Шкільна бібліотека».

61. Читацька компетенція як різновид загальної компетенції учнів // Наука і освіта. – 2005. – № 3-4. – С. 66 – 68.

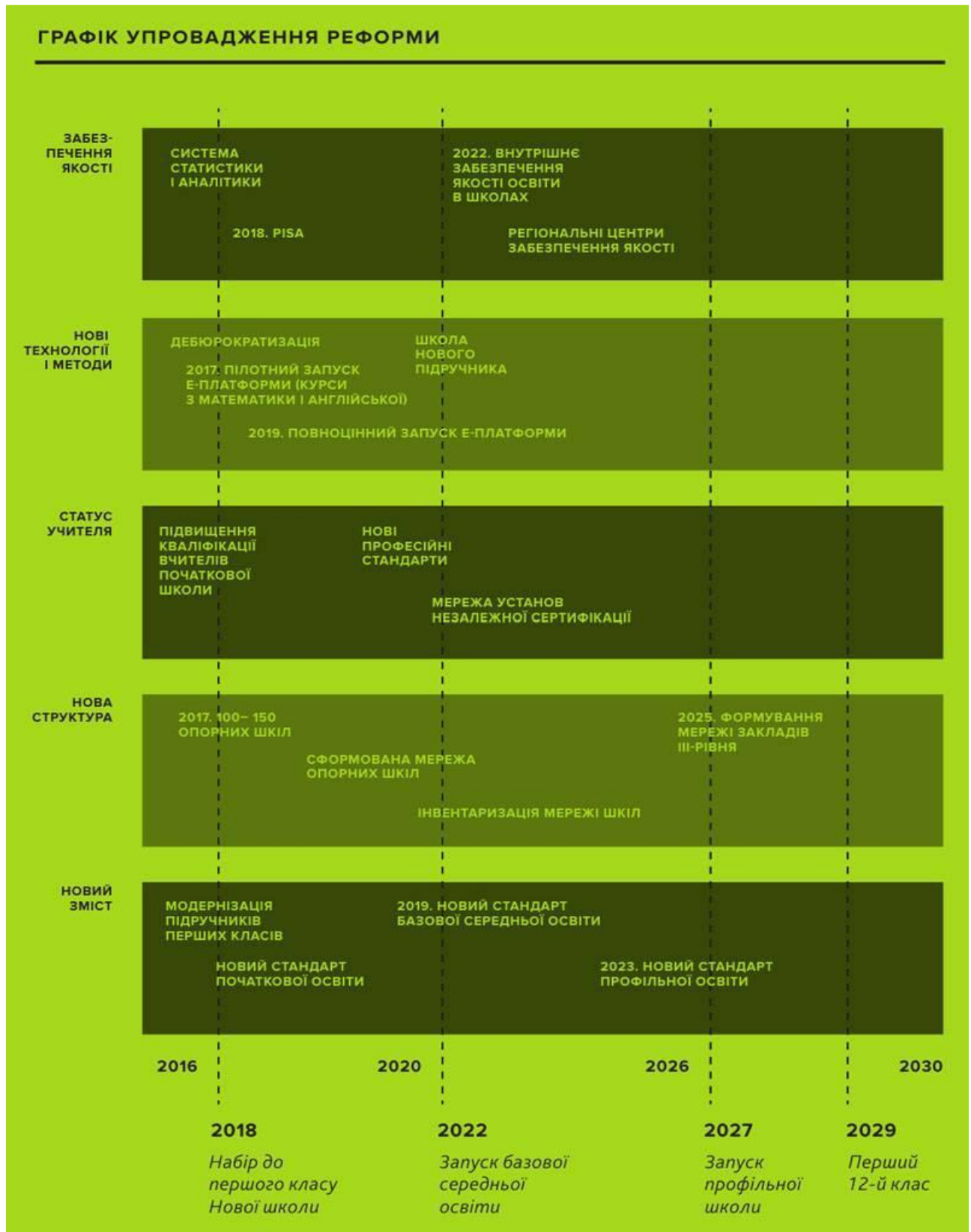
62. Шелехова Г. Формування мовної особистості як умова мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови / Г. Шелехова // Рідне слово в етнокультурному вимірі. – 2013. – № 4. – С. 543 – 552.

63. Шохіна Л. Читацькі уміння та навички : майстер-клас / Л. Шохіна // Початкова освіта. Шкільний світ : Перша українська газета для першого вчителя. – 2014. – №6. – С. 24 – 29.

ДОДАТКИ

Додаток А

Графік впровадження реформи концепції Нова українська школа.

Додаток Б

Ключові компетентності для навчання впродовж життя згідно з рекомендаціями 2018/0008 (NLE) Європейського Парламенту та Ради (ЄС)

Додаток В

Варіант використання технології «Щоденні 5» (за Пристинською М.)

Читання для себе

Читання для когось

ІМ'Я: _____

ЧИТАННЯ ДЛЯ СЕБЕ

Вибери книгу
і читай для себе!

НАЗВА _____

АВТОР _____

Запиши коротку розповідь про прочитану історію.

_____

_____

_____

_____

На зворотній стороні намалюй картинку до частини, яка тобі найбільше сподобалась.

Читаю для друга

Ім'я друга: _____

Автор _____

Назва: _____

Мені сподобалось у книзі:

_____

_____

Мені не сподобалось у книзі:

_____

_____

Я оцінюю цю книгу:

Слухання

СЛУХАННЯ

ІМ'Я: _____

Назва книги (твору): _____

МОЯ УЛЮБЛЕНА ЧАСТИНА

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Я СТАВЛЮ ЦІЙ ІСТОРІЇ

Мій улюблений герой

Робота зі словами

1. Підпиши діжки з медом, які належать ведмедю.

2. Допиши на дошці слово **диктант** стільки разів, скільки поміститься. Порахуй кількість записаних слів.

МОЛОДЕЦЬ!

У мене ___ слів

Читання для себе

Бланк	ЧИТАННЯ ДЛЯ СЕБЕ САМООЦІНЮВАННЯ
☐	Я свідомо обираю книгу (текст) для читання.
☐	Я одразу починаю працювати.
☐	Під час читання залишаюсь на одному місці.
☐	Правильно тримаю поставу. Правильно тримаю книгу.
☐	Під час читання я перевіряю, чи все розумію.
☐	Я ЧИТАЮ ВЕСЬ ВІДВЕДЕНИЙ ЧАС!

Читання для себе

Назва:	_____
Автор:	_____

Що найбільше сподобалося? Чому?

_____

_____

Склади 3 тестових запитання до прочитаного тексту.

1. _____

А) _____

Б) _____

В) _____

2. _____

А) _____

Б) _____

В) _____

3. _____

А) _____

Б) _____

В) _____

Читання для когось

Бланк	ЧИТАННЯ ДЛЯ КОГОСЬ САМООЦІНЮВАННЯ І ВЗАЄМООЦІНЮВАННЯ
☐	Ми гарно і дружно працюємо разом.
☐	Ми одразу починаємо працювати.
☐	Наші очі дивляться в книгу.
☐	Ми читаємо по черзі (абзац чи сторінку).
☐	Під час читання ми залишаємось на одному місці.
☐	Ми контролюємо свій голос під час читання.
☐	Ми допомагаємо один одному зрозуміти прочитане.
☐	МИ ЧИТАЄМО ВЕСЬ ВІДВЕДЕНИЙ ЧАС!

Читання для когось

Прізвище _____

Дата _____

3 - 2 - 1

3 цікавих факти, які сподобалися

1. _____
2. _____
3. _____

2 факти, які почув уперше

1. _____
2. _____

1 запитання, яке б поставили головному герою

1. _____

Прізвище: _____

Дата: _____

Слухання

1. Чи сподобався тобі твір? Чому?

---

2. Хто з героїв тобі імпонує? Які риси характеру притаманні йому?

---

3. Уяви, що у тебе виникла можливість поспілкуватися з героєм. Яке б запитання ти йому поставив? Запиши.

Робота зі словами

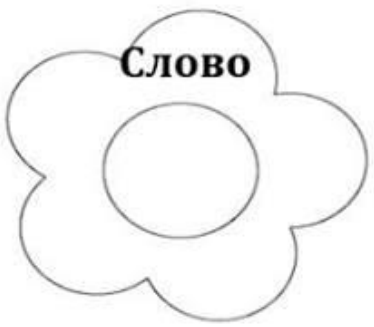
Бланк	РОБОТА ЗІ СЛОВАМИ САМООЦІНЮВАННЯ
☐ Я беру матеріали швидко і тихо. ☐ Я одразу починаю працювати. ☐ Під час роботи залишаюсь на одному місці. ☐ Я виконую все правильно і охайно. ☐ Я можу використовувати різні словники. ☐ Під час роботи я дотримуюсь інструкції. ☐ Я ПРАЦЮЮ ВЕСЬ ВІДВЕДЕНИЙ ЧАС! ☐ Я прибираю всі матеріали на місце.	

Слово дня

Слово:	Малюнок:	
Частина мови:	Антоніми:	Синоніми:
Визначення за словником:		
Речення:		

Слово

Визначення за словником:

Речення:

Частина мови:	Синоніми:	Будова слова:
----------------------	------------------	----------------------

Асоціативний куц :

Письмо для себе

Бланк	ПИСЬМО ДЛЯ СЕБЕ САМООЦІНЮВАННЯ
☐	Я беру матеріали швидко і тихо.
☐	Під час роботи залишаюся на одному місці.
☐	Я одразу починаю працювати.
☐	Я використовую нові слова, вивчені правила і різноманітні жанри.
☐	Я ПРАЦЮЮ ВЕСЬ ВІДВЕДЕНИЙ ЧАС!
☐	Я прибираю всі матеріали на місце.

ПИСЬМО ДЛЯ СЕБЕ

орієнтовні теми

- Що сьогодні (вчора) у мене було цікавого?
- Що було у мене гарного? Що було у мене поганого?
- Про що я мрію?
- Що таке добро?
- Яку добру справу я зробив?
- Який урок мені сподобався і чому?
- Який урок мені не сподобався і чому?
- Що таке дружба?
- Моя улюблена книгу.
- Яку книгу порадиш другу?
- Про зуб, який випав, чи про втрату улюбленої тварини.
- Моя улюблена справа.
- Мої плани на вихідні.

Вправа «Читаємо разом з другом»

Човен-мандрівник

Зробили маленький
 зі шкаралупи . Натягнули
 з . Пустили човник плавати
 в маленький . Човник
 плів по струмку повільно. Аж раптом
 сильний вітер. Човник швидко
 поплив від хлопчиків.

Довго плів по струмку і приплив
 до глибокої . По річці плава-
 ли , і великі .

Човник потрапив у . Там він
 побачив , . А під водою

2. «Читання для когось». – об'єднання за інтересами.

Картка самоконтролю

1. Ми працюємо разом. «Я+ТИ».

2. Ми почали працювати одразу.

3. Ми читаємо по черзі.

4.

Ми залишаємось на одному місці.

5. Ми допомагаємо один одному.

Картка для перевірки

Лист другові.

1. **Ім'я друга (портрет)**

2. **Я прочитав про _____ (намалюй)**

3. **Послідовність подій (намалюй)**

4. **Я оцінюю цю книгу**

3. **«Слухання».**

Картка самооцінювання

1. Я був уважний.

2. Я все запам'ятав .

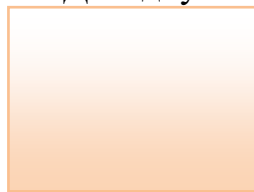
1. Я _____ (ім'я)
2. Назва книги

4.

Завдання

3. Хто головний герой
4. Де відбуваються події?

Картка самооцінювання

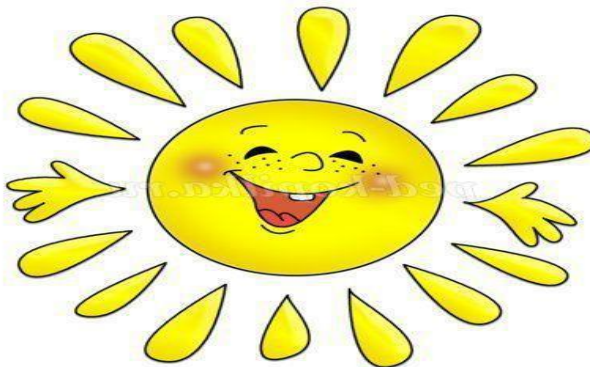
1. Я використовую позначки «-», «+». (знаю - не знаю)
2. Я працюю сам «**Я**» чи «**Я + ТИ**»
3. Я використовую допомогу

Завдання

1. Намалюй значення нового слова.
2. Намалюй ілюстрацію до слів.
4. «*Письмо для себе*»

Картка сомоцінювання

1. Я обрав тему .
2. Я обрав робоче місце.
3. В мене все вийшло / Є над чим працювати.

Роклад уроків приватної київської школи «Готоша»

Академічна частина

1 урок 8.00 – 8.35 25 хв**2 урок** 9.00 – 9.35 30 хв (сніданок + прогулянка)**3 урок** 10.05 – 10.40 20 хв**4 урок** 11.00 – 11.35 1 год (обід + прогулянка)**5 урок** 12.35 – 13.10 10 хв**6 урок** 13.20 – 13.35 10 хв**7 урок** 13.45 – 14.20 40 хв (полуденок + прогулянка)

Гурткова діяльність

8 урок 15.00 – 15.50 10 хв**9 урок** 16.00 – 16.50 10 хв**10 урок** 17.10 – 18.00 10 хв

Четвер	
1	Daily 5
2	Daily 5
3	Англійська мова
4	Математика
5	II іноземна мова
6	Фізична культура

П'ятниця (тематичний день, проектна діяльність)	
1	Письмо
2	Математика
3	Англійська мова
4	Природознавство
5	Читання
6	Фізична культура

Понеділок	
1	Daily 5
2	Daily 5
3	Математика
4	Англійська мова
5	Письмо
6	Природознавство

Вівторок	
1	Daily 5
2	Daily 5
3	Англійська мова
4	Математика
5	II іноземна мова
6	Фізична культура
7	Музика

Середа	
1	Daily 5
2	Daily 5
3	Математика
4	Англійська мова
5	Письмо
6	Я - лідер
7	Малювання/ Трудове навчання

Правила роботи з методичної системи «Щоденні 5»

ЧИТАННЯ ДЛЯ СЕБЕ

Учні:

- САМОСТІЙНО обирають книгу (текст) для читання.
- Читають впродовж визначеного часу.
- Виконують завдання для перевірки розуміння й усвідомлення прочитаного.

Я читаю для себе!
Я можу дізнатись багато цікавого і корисного!

ЧИТАННЯ ДЛЯ КОГОСЬ

Учитель:

- Готує тексти (книги) для читання.
- Об'єднує дітей у пари.
- Визначає час для читання.
- Готує завдання для роботи над усвідомленням прочитаного.

Ми разом практикуємось!
Чому? Щоб краще читати!
Щоб краще розуміти прочитане!

РОБОТА ЗІ СЛОВАМИ

(Самооцінювання)

- Я беру матеріали швидко і тихо.
- Я одразу починаю працювати.
- Під час роботи залишаюся на одному місці.
- Я виконую все правильно і охайно.
- Я можу використовувати різні словники.
- Під час роботи я дотримуюсь інструкції.
- Я ПРАЦЮЮ ВЕСЬ ВІДВЕДЕНИЙ ЧАС!
- Я прибираю всі матеріали на місце.

СЛУХАННЯ

(Самооцінювання)

- Я спокійно беру всі необхідні матеріали.
- Я одразу починаю працювати.
- Я весь час залишаюсь на одному місці.
- Я використовую стратегії та прийоми для розуміння почутого.
- Я використовую лише ті засоби і записи, які рекомендує учитель.
- Я ПРАЦЮЮ ВЕСЬ ВІДВЕДЕНИЙ ЧАС!
- Я прибираю всі матеріали на місце.

Додаток К

10 кроків, щоб навчати та навчитись самостійності

«10 кроків, щоб навчати та навчитись самостійності» — це унікальний та важливий елемент, який відрізняє навчальні моделі «Щоденні 5» і «Щоденні 3» від інших:

Крок 1. Визначте, чого потрібно навчити.

Крок 2. Поставте ціль та створіть атмосферу терміновості.

Крок 3. Записуйте бажані моделі поведінки на «Я – схему».

Крок 4. Змодельуйте найбільш бажану поведінку.

Крок 5. Змодельуйте найменш бажану поведінку, тоді найбільш бажану.

Крок 6. Розмістіть учнів у класі.

Крок 7. Тренуйте та формуйте витривалість.

Крок 8. Не заважайте.

Крок 9. Використовуйте тихий сигнал, щоб скликати учнів до початкового місця збору.

Крок 10. Проведіть групове опитування: запитайте «Як все пройшло?»